

POTRIVIT cu orientarea pe care am socotit potrivit a o da, începînd din campania anului 1955, săpăturilor arheologice care se execută la Suceava¹, lucrările efectuate în 1956 între 13 iulie—4 octombrie au urmărit cercetarea atentă a unor obiective mai importante, cu scopul de a epuiza acea cercetare. Sectoarele în care s-au continuat săpăturile au fost restrînse la: I. — Platoul din fața Cetății de Scaun (« Cîmpul Șanțurilor »); II. — « Cetatea de Apus »; III. — Sectorul oraș. În afară de aceasta, colectivul șantierului s-a preocupat în mod mai stăruitor de lucrările de consolidare a Cetății de Scaun care, datorită inițiativei mai ferme și mai constante a autorităților centrale și locale, au început a progresa multumitor.

O concentrare a eforturilor noastre a fost realizată de asemenea și în cuprinsul sectoarelor amintite. Astfel, pe « Cîmpul Șanțurilor » s-au cercetat numai cele două clădiri identificate în campaniile precedente în sectoarele A și B, în timp ce în sectorul cuptoarelor de ars var s-au executat doar mici lucrări în vederea stabilirii topografiei lor și a raportului stratigrafic dintre ele. Desfacerea ruinelor celor două clădiri menționate s-a făcut paralel, cu care prilej la cea aflată în sectorul B, mai redusă ca dimensiuni, cercetarea a putut fi dusă în parte pînă la capăt. Dimensiunile excepționale ale clădirii din sectorul A au făcut ca acolo cercetarea să nu fi atins un stadiu atît de înaintat, oferind totuși rezultate nu mai puțin prețioase. O perspectivă de ansamblu asupra structurii arhitectonice, tehnicii de construcție, poziției stratigrafice și cronologice exacte, precum și asupra semnificației acestor clădiri va deveni posibilă după terminarea cercetării lor, pe care vom încerca să o realizăm în cursul campaniei din 1957.

În ceea ce privește sectorul înfățișat de aria actualului oraș Suceava, care coincide în mare măsură cu cea a tîrgului medieval, am socotit util să executăm sondaje lărgite pe platoul de lîngă drumul spre Ițcani, unde prin descoperiri fortuite de inscripții funerare și printr-un sondaj sumar se identificase un cimitir din veacurile XV—XVII și urme de locuire, într-un punct în care tradiția fixa locul unei vechi biserici catolice. Sondajele noastre au dus la observații clare și importante privind succesiunea fazelor arheologice și la descoperirea, printre altele, a urmelor unei vechi biserici catolice din sec. XV.

La « Cetatea de Apus » accentul a fost pus în principal pe lămurirea situației din curtea interioară, în rest continuîndu-se înregistrarea observațiilor ce se pot face în sectorul cuptoarelor de ars var și în cel al vechii cariere de piatră. Prin elucidarea caracterului real al platformelor de mortar din curtea acestei cetăți, problemele legate de vicisitudinile construirii ei au intrat într-o nouă fază

¹ A se vedea partea introductivă a raportului cu privire la campania 1955.

interpretativă, balanța înclinînd acum puternic în sensul ipotezei că ridicarea cetății nu a fost terminată deplin.

Șantierul Suceava a continuat între 1 iunie—1 iulie și 2 noiembrie—4 decembrie și cercetările începute în 1955 la mănăstirea Putna. Ele au urmărit în principal să completeze datele necesare pentru stabilirea traseului incintei inițiale și a transformărilor pe care acel traseu le-a suferit din veacul XV pînă în cel al XIX-lea, să precizeze stratigrafic depunerile arheologice din diferitele sectoare ale perimetrului mănăstirii și să adune noi date cu privire la construcțiile existente în incintă în diferitele faze ale existenței mănăstirii. S-a făcut de asemenea o nouă încercare de a rezolva problema raportului în timp dintre pridvorul și pronaosul bisericii, dar observațiile înregistrate nu au nici de data aceasta un caracter absolut concludent, din cauza remanierilor importante pe care le-a suferit fundația bisericii însăși în sec. XVII. Este posibil ca în cele din urmă doar săpăturile proiectate în interiorul bisericii vor lămuri de abia această chestiune.

Colectivul Șantierului Suceava a avut în cursul campaniei 1956 următoarea componență: I. Nestor (responsabil), B. Cîmpina (resp. adjunct), Martinovici Trifu, Matei Mircea, Gh. Diaconu, Olteanu Ștefan, Constantinescu Nicolae, Vasilescu Alexandru, Andronic Alexandru, Corina Nicolescu, Mihai Zămoșteanu Morintz Sebastian; studenți: Cremenescu Elena, Teodorescu Victor, Popa Bran Romulus, Nicorescu Mara, Popescu Marinela, Florea Vasile, Teodorescu Răzvan.

Dărilor de seamă care urmează au fost redactate de membrii colectivului cărora conducerea șantierului le-a dat sarcina să supravegheze lucrările în sectoarele respective și anume:

Suceava: Platoul din fața Cetății, Sectorul A: Martinovici Trifu; același platou, sectorul B: Mircea Matei; Sectorul oraș: Olteanu Ștefan; Cetatea de Apus: Gh. Diaconu.

Putna: Zidul de incintă: N. Constantinescu; Latura de est și sud: Martinovici Trifu; Latura de sud (Secțiunea XII A); Gh. Diaconu.

În general, opiniile și interpretările proprii fiecărui redactor au fost respectate.

I. NESTOR -

PLATOUL DIN FAȚA CETĂȚII DE SCAUN

SECTORUL A

Pe platoul din fața Cetății de Scaun obiectivul principal al cercetărilor din campania aceasta l-a constituit dezvelirea pe suprafață a ruinelor casei domnești, interceptate anul trecut în secțiunea III b.

Marginile pivniței deasupra căreia se ridica locuința s-au degajat de resturile de chirpiciars din jurul pivniței, căzute din pereții laterali ai locuinței, mai numeroase pe latura de est și vest și răzlețe în partea de nord și sud. În cursul săpăturii, peste tot cuprinsul pivniței s-a găsit un pămînt negru cenușos amestecat cu pale de pămînt castaniu, purtat aici pentru nivelarea terenului, nu multă vreme după ce casa a pierit prin foc. Evacuîndu-se acest pămînt, la adîncimea de circa 2,60 m de la actuala suprafață a terenului, s-a ajuns la dărîmăturile arse ale construcției, zăcînd pe podeaua pivniței. Așa a ieșit la iveală o masă compactă de chirpiciars, de blocuri de prundiș legat cu mortar, de cărămizi și pietre, toate provenind din pereții laterali și despărțitori ai locuinței. Deși, în linii generale, se poate spune că această masă se află întinsă uniform într-un strat gros de circa

1 m, totuși ea prezintă la suprafață o coamă ușor ridicată, de-a lungul și pe mijlocul ei și patru albieri, aproximativ circulare, dispuse simetric de o parte și de alta a coamei. După ridicarea masei de dărîmături din șanțul III b, în campania trecută, s-a constatat că deasupra tălpii de stejar, care împarte pivnița în două țe mijloc de la nord la sud, se află coama. Fără îndoială că aceste observații, destul de instructive pentru înțelegerea modului de prăbușire a pereților și pentru încercarea de determinare a individualității lor, sînt de natură a ne oferi indicații cu privire la compartimentarea locuinței, atunci cînd tălpile de stejar de pe fundul pivniței, deasupra cărora se ridicau pereții, fiind dezvelite, vor înfățișa însuși planul locuinței.

Interesant este să semnalăm numai, pînă la cercetări ample și complete, prezența a mai multor blocuri de prundiș legat cu mortar, observate între dărîmături, care, pentru un moment, ne rețin atenția. Dintre aceste blocuri două sînt mai deosebite. Unul, prins organic, printr-un fel de pană de o masă de chirpici, are împreună cu chirpiciul o față netezită și văruiată, așa încît proveniența lui dintr-un perete este neîndoielnică. Al doilea păstrează, sub tencuială de mortar, urmele unui cofraj, ceea ce arată că a fost turnat pe verticală pentru construirea tot a unui perete. Așadar, prundișul amestecat cu mortar a fost folosit ca material de construcție pentru casa domnească, atît la executarea podelii, cum s-a văzut în chip lămurit anul trecut, cît și la ridicarea pereților.

Cît privește pivnița, din ea s-au păstrat doar pereții, numai pînă la nivelul dărîmăturilor cuprinse în interior. Restul s-a prăbușit, fie în timpul incendiului, fie ulterior, pînă la umplerea ei cu pămînt. Fiind de formă dreptunghiulară, această pivniță are în lungime 25 m și în lățime 9 m. În continuarea ei, pe mijlocul laturii de nord, se află o încăpere de asemenea dreptunghiulară, lungă de 7 m și lată de 5 m. Aici, fără îndoială, se afla intrarea în pivniță (fig. 1).

Pereții, în starea actuală de conservare, păstrează urme de arsură *in situ* de la birnele de stejar care îi căptușeau. Groase de 15 cm și dispuse orizontal¹, birnele suportau în spatele lor presiunea pămîntului în care s-a adîncit pivnița și totodată a unui strat de pămînt, gros uneori de aproape un metru, băgat între peretele gropii și birne.

Fără a ne ocupa, pînă la cercetări definitive, de motivul care a determinat ca groapa să fie săpată mai largă decît a fost conceput cadrul de lemn al pivniței, notăm observația că, în general pe linia de săpare a gropii, chiar în peretele ei s-au croit lăcașuri verticale pentru stîlpi groși de circa 0,40 m. Așezați de jur împrejurul pivniței la aproape un metru în spatele pereților ei, stîlpii formau astfel un cadru cu un perimetru mai mare decît al pivniței. Distanța între ei este inegală, variind de la 1,80 m la 3 m. În afară de aceasta, dispunerea lor pe laturile diametral opuse ale locuinței este asimetrică și nu corespunde nici tălpilor descoperite pe fundul pivniței, în secțiunea III b.

Fiind îngropați în pămînt pe un perimetru mai mare decît al pivniței, acești stîlpi nu puteau să intre decît în sistemul construcției de la suprafața solului, adică al casei propriu-zise. Pe ei venea să se așeze temelia casei. Fără ei, sarcina pereților laterali ai casei, destul de grea, dacă ne gîndim că din aceștia trebuie să fi făcut parte blocurile de prundiș cu mortar, menționate mai sus, ar fi apăsât asupra pereților pivniței periclitînd rezistența lor. Poate tot în legătură cu grija manifestată pentru trîinicia construcției și pentru rezolvarea unor probleme de rezistență a materialelor se va explica, cu ocazia cercetărilor în continuare, dispoziția asimetrică și la distanțe inegale a stîlpilor.

¹ Șantierul arheologic Suceava — Cetatea Neanșului, în *Materiale* . . . , IV, 1957, p. 245.

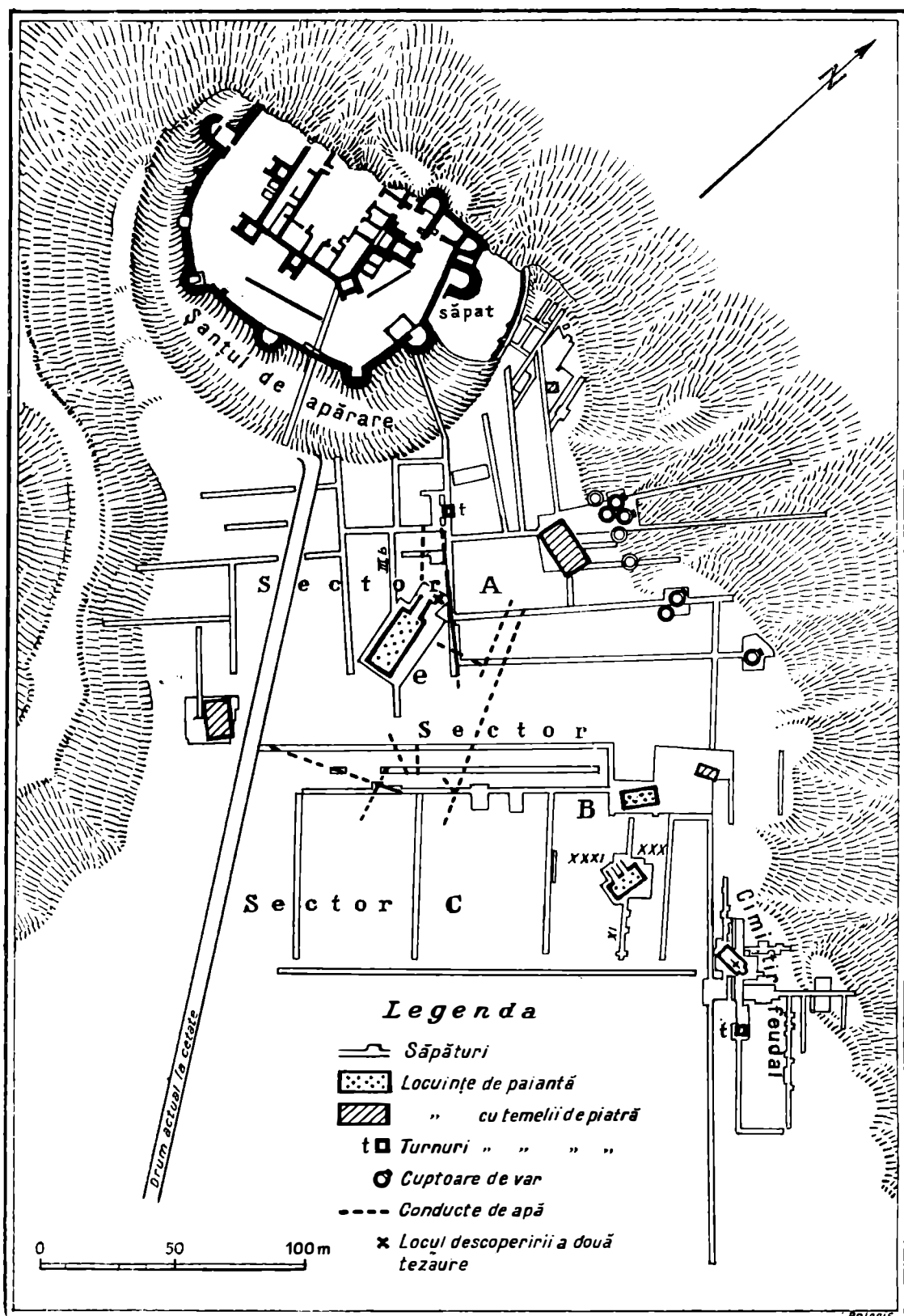

Fig. 1. — Planul general al săpăturilor de pe platou din fața Cetățiu de Scaun a Sucevei.

Faptul că pereții laterali ai casei nu se ridicau exact deasupra pivniței, ci pe stîlpii care o înconjurau, îl arată și descoperirea pe linia acestora din urmă, în afara pivniței, a mai multor bucăți de prundiș legat cu mortar, provenind din podeaua încăperilor.

Întrucît suprafața casei s-a dovedit a fi mai mare, atît în lungime, cît și în lățime, cu cîte doi metri, față de aceea a pivniței, ea are 27 m în lungime și 11 m în lățime.

Definirea epocii căreia aparține această locuință s-a făcut în campania trecută. Ultimele descoperiri confirmă și restrîng numai încadrarea de pînă acum. Examinarea a șapte monede de argint, găsite în nivelul de locuire care corespunde existenței casei și în grămada de resturi de bucătărie a acesteia, a arătat că toate monedele reprezintă ultimul tip monetar din vremea lui Ștefan cel Mare. Ne referim aici la monedele care au pe revers un scut cu marginile drepte, cu partea de jos rotunjită și o cruce cu două brațe, cu capetele desfăcute, în cadrul acestuia (fig. 2).

Împodobite cu stema dezvoltată a Moldovei, într-o formă izbitor de asemănătoare cu aceea de la Hîrlău, sînt și teracotele descoperite în casa domnească de la Suceava¹. Interesant este că ele au fost găsite aci împreună cu monedele amintite mai sus, reproducînd pe scut aceeași cruce dublă ca și aceste monede.

Reamintind faptul că în cuprinsul acestei case, în campania trecută, s-au scos teracote decorate cu lei, cerbi, patrupezi înaripați, purtînd coroana pe cap etc., constatăm că ele reprezintă repertoriul de motive ornamentale ce se desfășoară pe bisericile zidite de Ștefan cel Mare numai între anii 1492 (1490?)—1496². E drept că stema întîlnită pe biserici nu are partea principală a ei, scutul. Dar în rest, tratarea este aceeași ca la teracotele din casele domnești: Suceava și Hîrlău. Chiar dacă nu avem, deocamdată, stabilită evoluția tipologică și stilistică a teracotelor pe temeiul unor cercetări judicioase, totuși nu putem neglija identitatea de concepție și mai ales de tratare a motivelor. Admițînd, sub rezerva cercetărilor viitoare, definirea cadrului de epocă a casei domnești descoperită pe platoul din fața Cetății de Scaun, pe baza observațiilor făcute asupra teracotelor, implicit fixăm tipului monetar supus discuției încă un jalon în timp.

Faptul că scutul cu crucea dublă, de pe monedele lui Ștefan cel Mare, se regăsește și pe monedele emise de Bogdan și Ștefăniță, numai cu mici modificări de la un voievod la altul, care totuși ne feresc de confuzii, dovedește o deplină continuitate a lui de la sfîrșitul secolului al XV-lea pînă în sec. al XVI-lea. Simpla enunțare și înseriere a faptelor și observațiilor făcute mai sus, încadrează de la sine acest tip monetar bătut de Ștefan cel Mare, în ultimele două decenii ale sec. al XV-lea și în primii ani ai celui de-al XVI-lea.

Monedele descoperite în pămîntul purtat pentru nivelarea pivniței acestei locuințe nu aduc nici o precizare în plus pentru datarea ei. Ne limităm să arătăm numai că s-au găsit 45 de monede și să menționăm printre ele două piese de argint de la Mircea cel Bătrîn (fig. 3) și încă trei, tot de argint, de la Ștefan cel Mare,

Fig. 2. — Monedă de argint cu legendă latină, de la Ștefan cel Mare.

Fig. 3. — Monedă de argint cu legendă slavonă, de la Mircea cel Bătrîn.

Fig. 4. — Monedă de argint, anepigrafă, de la Ștefan cel Mare.

¹ Șantierul arheologic Suceava-Cetatea Neamțului, loc. cit., p. 245.

² G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, p. 39, 46, 48, 58, 201 și 224—227.

de tipul analizat, dintre care una e anepigrafă (fig. 4). Numai încadrarea stratigrafică, care se va face în campania viitoare, în întreg complexul de urme lăsate pe platoul din fața Cetății de Scaun de multiple manifestări de viață, va contura mai precis perioada de existență a acestei case domnești. Abia atunci izvoarele ne vor da posibilitatea să aflăm neîndoielnic împrejurările în care casa a pierit în incendiu.

Cu prilejul săpării suprafeței « e » pentru dezvelirea ruinelor casei domnești, s-au găsit în diferite puncte ale ei zece gropi de luptă, notate de la a la k. Toate au o formă oarecum rectangulară, cu dimensiunile de circa $2\text{ m} \times 1,50\text{ m}$; au adâncimea variabilă între 0,50 și 1,20 m și sînt orientate fie NNE-SSV, fie SSE-NNV în sensul lungimii.

Aceste gropi sînt săpate dintr-un strat cu depuneri din sec. XVII. Ele corespund unui nivel cu oase de animale, verigi și ferecături de care, ceramică și monede din secolul al XVII-lea, răspîndite în jurul lor pe suprafața solului contemporan. Umplute în parte cu pămînt de scursură, ele au fost nivelate, în timpul lui Dabija Vodă, cu sgură de minereu de fier, cărbuni și deșeuri de la bănăria instituită de el în cetate. Toate aceste gropi fac parte din sistemul de șanțuri și gropi de luptă săpate de cazaci pe platoul din fața Cetății de Scaun în vârtejul luptelor dintre Vasile Lupu și Gheorghe Ștefan¹.

În groapa γ , situată spre marginea de N a suprafeței « e », și în vecinătatea estică a gîrliciului pivniței, s-au găsit două tezaure (fig. 1). De fapt ele au fost îngropate în cîte o firidă făcută în pereții laterali și diametrali opuși ai gropii. Dacă această constatare a putut fi consemnată clar în ceea ce privește al doilea tezaur, în schimb ea n-a putut fi făcută și atunci cînd a fost descoperit primul tezaur, săpăturile fiind ajunse sub nivelul de săpare al firidei. Numai faptul că și acest tezaur zăcea la aceeași distanță de marginea gropii ca și al doilea tezaur, precum și lipsa oricăror urme de chirpici din groapa tezaurului, prezente în schimb sub nivelul secolului al XVII-lea, ne fac să presupunem același sistem de îngropare și pentru tezaurul din groapa γ .

Primul tezaur a fost semnalat în șanțul III c la adîncimea de 0,54 m, prin descoperirea unei pietre așezată chiar pe el. Strîns într-un pachet de formă paralelipipedică și împăturit în pînză, tezaurul a fost băgat într-o groapă, care, în momentul descoperirii, era trapezoidală, avînd $0,25 \times 0,18\text{ m}$, adică aproape atît cît măsura pachetul. Locul de descoperire era situat la 0,20 m departe de peretele de ESE al gropii.

Tezaurul al doilea s-a găsit în suprafața « e » la adîncimea de 0,45 m, grămădit în fundul unei firide adînci de 0,53 m și largi de 0,18 m, scobită în peretele de VNV al gropii γ . În piesele de tezaur s-au găsit resturi de catifea. La capătul lui dinspre gura firidei s-a păstrat un șnur din fir de argint, care, după felul cum a fost înodat, legase ceva. Pe baza acestor observații, putem spune că tezaurul a fost introdus într-o pungă de catifea legată la gură cu un șnur din fir de argint.

Cercetarea în continuare a cuptoarelor de ars piatra de var din campania aceasta, a precizat că pe fruntea de NE a platoului au existat patru faze de construcție și funcționare a acestor cuptoare. Pe baza materialului ceramic și numismatic descoperit în sectorul lor și a stabilirii unor legături stratigrafice directe între cuptoare și unele complexe bine datate de pe platou, s-a putut determina succesiunea cronologică a fazelor respective.

¹ SCIV, VI, 3–4, 1955, p. 762.

Prima fază, pînă acum indicată doar de resturile unui cuptor, se plasează la începutul secolului XV, înţelegînd prin aceasta răstimpul dinainte de 1410.

Următoarele două faze sînt reprezentate de două şiruri succesive de cuptoare, lungi de circa 90 m, din care au fost cercetate sau numai sesizate şase cuptoare pentru faza a doua şi şapte cuptoare aparţinînd fazei a III-a. Ambele şiruri se încadrează în vremea lui Ştefan cel Mare.

Ultima fază e indicată de un al treilea şir de cuptoare, situat în spatele celui de-al doilea. Din cadrul acestuia au fost cercetate parţial 3 cuptoare. Ele aparţin sec. XVI—XVII.

TRIFU MARTINOVICI

SECTORUL B

Descoperirea, în 1955, a complexului de locuire din sectorul B a făcut că în campania anului 1956 planul de lucru al sectorului arătat să prevadă numai studiul acelui complex, lăsîndu-se deocamdată la o parte problemele privind dezvelirea mai departe a cimitirului şi studierea lui.

Cercetările întreprinse în campania 1956 în complexul de locuire au ridicat numeroase şi variate probleme. Studiarea complexului a început printr-o mai atentă urmărire a limitelor lui aşa cum apăreau în nivelul la care se ajunsese cu săpătura în anul 1955, făcîndu-se delimitarea exactă a dimensiunilor construcţiei. Demontarea construcţiei s-a început din capătul de sud al ei, care prezenta avantajul unei stratigrafii mai clare, precum şi pe acela că chiar cu prilejul stabilirii limitelor exacte ale construcţiei s-a ridicat o problemă de tehnică de construcţie.

După demontarea unei treimi din întreaga construcţie se pot face anume constatări a căror valabilitate rămîne neschimbată şi pentru restul construcţiei.

Complexul de locuire de care este vorba era săpat în pămînt aproape 3 m, neridicîndu-se, însă, deasupra pămîntului decît foarte puţin şi anume atît cît era nevoie pentru obţinerea unor luminoare absolut necesare. După terminarea săpării acestei pivniţi, constructorii au făcut în interior focuri, menite să usuce pereţii şi să-i facă mai proprii pentru lucrările viitoare; s-a început apoi căptuşirea pereţilor cu loazbe de brad de dimensiuni variate. Groase de circa 8—10 cm şi late pînă la 35 cm, loazbele care căptuşeau pereţii construcţiei erau aşezate pe cant în lungul pereţilor şi susţinute din loc în loc (nu după o anumită ordine) de pari aşezaţi vertical.

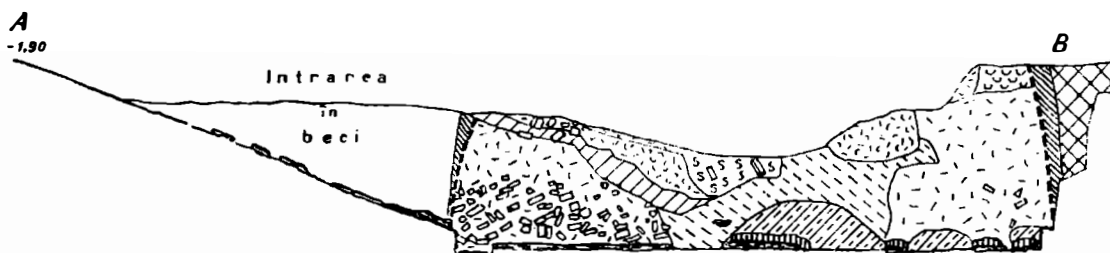
Observaţiile de pînă acum îngăduie să se facă afirmaţia că loazbele nu erau prinse de parii verticali cu ajutorul cuielor, ci numai prin introducerea lor forţată între parii verticali şi peretele construcţiei. Deşi nu dispunem de observaţii care să indice cu precizie situaţia la nivelul superior celui de la care am început demontarea aşezării, se poate presupune că pereţii erau căptuşii cu asemenea loazbe de brad cel puţin pînă la nivelul de atunci al solului. Pentru a se asigura o desăvîrşită stabilitate a loazbelor care căptuşeau pereţii, de jur împrejurul construcţiei s-a lăsat chiar de la săpare un prag a cărui lăţime nu depăşeşte decît cu puţin grosimea loazbelor. Brîul acesta se ridică pe o înălţime de cel mult 25 cm de la baza construcţiei şi respectă în general grosimea urşilor care le şi mărginesc spre interior.

Lipite de brîul de care am vorbit mai sus, pe cele trei laturi descoperite pînă acum şi probabil pe toată lungimea pereţilor, erau aşezate bîrne mari care aveau rostul de a susţine nu numai parii verticali ai loazbelor, ci chiar greutatea

acoperișului construcției. Grosimea birnelor acestea marginale (urși) este de 20 cm, iar lățimea lor variază între 20—25 cm. Absența oricăror urme sau fragmente

Nivelul actual

Profilul A-B

- Pereții construcției
- Pământ ars în spatele pereților
- Cărbune (lemn ars)
- Pământ ars „in situ” deasupra birnelor
- Pământ negru căzut de pe acoperiș

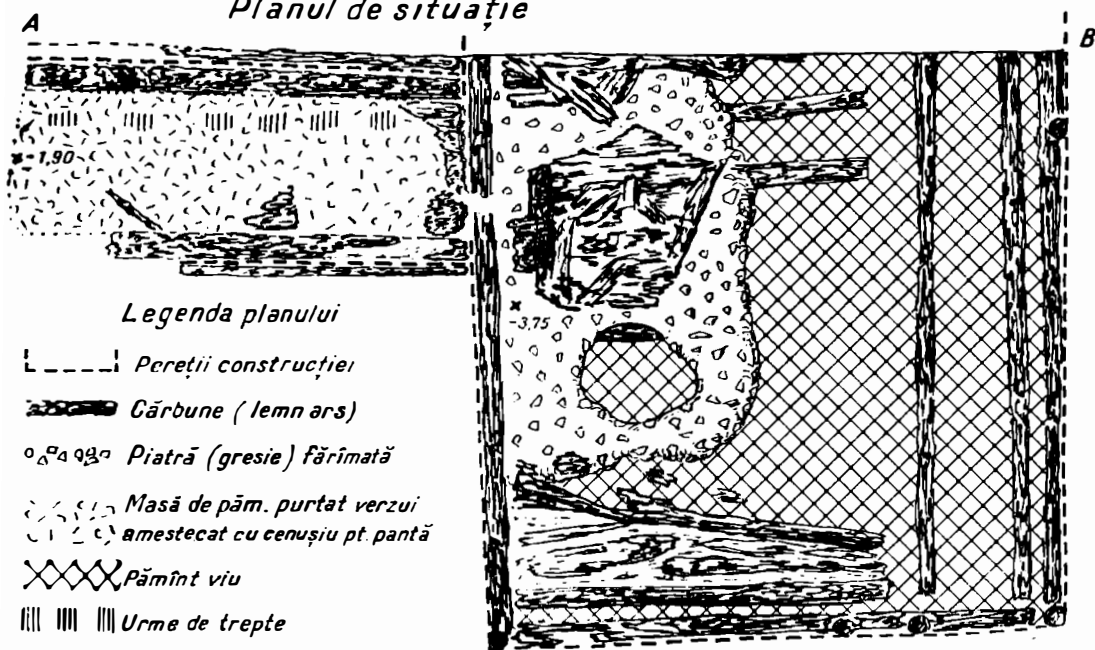
Legenda profilului

- Dărîmătura pereților
- Căramizi
- Păm. ars din dărîmături
- Păm. cenușiu, umplutură din spatele peretelui prăbușit

- Cenușiu cu chirpic
- Păm. verzui murdar din spatele peretelui căzut prin prăbușirea
- Dărîmătura sobei
- Pământ viu

0 1 2 3 m

Planul de situație

Legenda planului

- Pereții construcției
- Cărbune (lemn ars)
- Piatră (gresie) fărîmată
- Masă de păm. purtat verzui amestecat cu cenușiu pt. pantă
- Pământ viu
- Urme de trepte

Fig. 5. — Planul pivniței din sectorul B de pe platoul din fața Cetății de Scaun.

de scoabe precum și observațiile făcute în două situații păstrate mai bine, au arătat că prinderea parilor verticali în birna de susținere (ursul) se făcea după obișnuitul sistem al scobirii ursului și introducerii capătului de jos al parului vertical, după care urma probabil fixarea cu ajutorul penelor.

Pe latura de est a construcției, la o distanță de circa 8 cm de urs, a fost găsită, pe toată lungimea suprafeței săpată de noi, o a doua bîrnă, paralelă cu prima și cu aproape aceleași dimensiuni (lățimea este aceeași, dar nu putem spune nimic în legătură cu grosimea întrucît bîrna este arsă). Pe aceeași latură și din nou pe toată lungimea suprafeței săpate, a apărut o a treia bîrnă, așezată la circa 80 cm distanță de a doua și cu aceleași dimensiuni (fig. 5).

Dacă pe latura de est situația este aceasta, pe laturile de sud și vest ea se schimbă. Așa, pe latura de sud nu mai apare decît bîrna-urs, alături de care se găsește numai o scîndură, destul de groasă, lată cît bîrnele, menită și ea probabil să mărginească pe latura din spre urs o suprafață lată de circa 80 cm acoperită cu scînduri.

Pe latura de vest a construcției situația se simplifică și mai mult, fiindcă în afara bîrnei-urs nu mai avem nimic (fig. 5).

Adîncirea săpăturii pînă la baza construcției a arătat că podeaua ei era reprezentată chiar de pămîntul viu, fără a mai fi fost lutuită și cu atît mai puțin podită cu scînduri. În unele locuri însă, nereușindu-se să se realizeze o suprafață plană chiar de la săparea construcției, a fost nevoie de așezarea unui strat de piatră sfărîmicioasă și de nisip pentru obținerea podelei orizontale. Aceasta însă s-a făcut abia după ce pereții fuseseră uscați cu ajutorul focurilor făcute în interiorul locuinței; dovada o constituie faptul că stratul de piatră și nisip se suprapune suprafețelor de pămînt ars din timpul primelor focuri. Continuarea lucrărilor și dezvelirea și mai departe a intrării, care se contura încă din anul trecut (dar nu era precizat rolul), a adus lumină în problema destinației construcției. Astfel, intrarea este reprezentată printr-un plan înclinat obținut prin săparea progresivă dinafară către interior, începînd de la nivelul pavajului care înconjoară complexul. Pereții intrării sînt și ei realizați ca cei ai construcției propriu-zise și căpușiți cu loazbe. Prezența pragului la baza fiecăruia din pereții intrării, prag care păstrează aceleași dimensiuni ca și cel al pereților pivniței, legătura perfectă care există din punct de vedere tehnic între intrare și complexul pe care îl deservește ea, precum și nivelul de la care este săpată intrarea, constituie indicii neîndoielnice în legătură cu construirea intrării o dată cu complexul mare. Faptul este cu deosebire important, întrucît elimină posibilitatea ca complexul să fi avut rosturi diferite în epoci diferite.

Arătam mai înainte că intrarea este reprezentată de un plan înclinat. Mărginită de ambele părți de cîte o bîrnă groasă de 25×30 cm, suprafața intrării nu este obținută în timpul și prin săparea voit parțială a ei, ci altfel, și anume: după adîncirea suprafeței pînă la nivelul inferior al bîrnelor care o mărginesc și după așezarea acestor bîrne, locul cuprins de ele a fost umplut cu pămînt verzui amestecat cu cenușiu. După bătătorirea pămîntului, pentru asigurarea stabilității pantei intrării, pe latura de nord a pantei au fost făcute cîteva trepte, care acum se păstrează destul de rău, fiind mult tocite. Întreaga suprafață a intrării a fost apoi lutuită pentru o mai ușoară folosire. După încheierea lucrărilor în legătură cu intrarea, a reieșit neîndoielnic faptul că întreaga construcție constituie un beci pentru păstrarea butoaielor, beci care trebuie pus în legătură cu cetatea. Planul acesta înclinat, intrarea, era despărțit de beci printr-o ușă dublă din lemn. Această ușă s-a prăbușit către interiorul beciului în momentul în care acesta a fost incendiat și a fost găsită în săpătură chiar pe podeaua beciului, păstrînd la extremități forma regulată a unei suprafețe rectangulare de lemn ars (fig. 5). Că nu este vorba decît de ușă prăbușită către interior o dovedește și prezența unei închizători de ușă aflată peste masa de lemn ars cam la mijlocul ei. În dreptul spațiului ușii, la un nivel superior, s-a găsit și o a doua închizătoare a ușii, identică cu cea găsită peste masa de lemn ars a ușii.

Data fiind destinația construcției în discuție, este aproape sigur că partea cea mai importantă a ei era aceea săpată în pământ; trebuie însă subliniat că a existat și deasupra nivelului solului pe o înălțime încă nedefinită, o continuare a peretelui, care mai jos era căptușit cu loazbe. Peretele acesta care se ridica mai sus era făcut din chirpici, dar în unele locuri (cel puțin la mijlocul beciului) era construit din cărămidă legată și tencuită cu mortar sau pământ. Afirmația se bazează pe descoperirea în masa de chirpici, provenind din căderea către interior a pereților, a câtorva blocuri de zidărie, a căror explicație nu poate fi, pentru moment, alta decât cea de mai sus.

În ceea ce privește acoperișul întregii construcții, este neîndoielnic că era făcut din trestie. La arderea beciului, trestia s-a prefăcut într-o cenușă alburie, care s-a așezat peste întreaga suprafață a beciului împreună cu boabe de cărbune provenite din arderea lemnului de sprijin de la acoperiș. Aceasta ar fi de altfel și explicația absenței unor resturi mai mari, care ar fi rezultat din prăbușirea acoperișului, dacă el ar fi fost făcut din alte materiale.

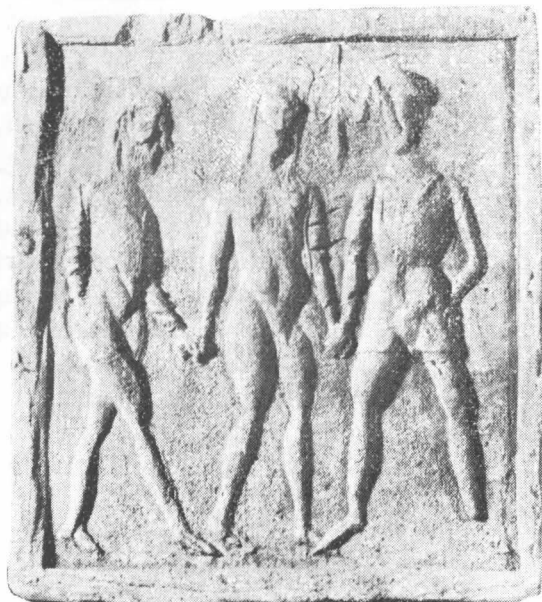
O problemă a cărei importanță este cu totul deosebită o constituie prezența dărîmăturilor unei sobe în mijlocul suprafeței desfăcută de noi. Profilul longitudinal lăsat pentru completarea datelor obținute prin săpătura în *planum*, a arătat că ipoteza aducerii dinafară a resturilor sobei și aruncării lor în beciul dărîmat este exclusă. Numeroasele fragmente de cahle prinse sub dărîmătura peretelui de sud și mai ales sub pământul prăbușit o dată cu peretele, constituie proba de neînlăturat a existenței sobei discutate chiar în cadrul complexului. Dar nu numai atât: faptul că resturile sobei au căzut (și lucrul se vede foarte bine în profilul arătat) de la un nivel superior, constituie punctul nodal al acestei situații complicate. Este posibil că chiar în cadrul campaniei viitoare de săpături să găsim explicația căderii sobei, pe baza observațiilor date de cercetarea centrului locuinței. În orice caz, observațiile acestea vor fi de un real folos în studierea colțului de nord-vest al construcției unde se văd chiar la suprafață resturi numeroase de cahle de la o a doua sobă.

Dacă campania de săpături a anului 1956 a dat răspuns unei bune părți din problemele ridicate de construcția aflată în studiu, au mai rămas alte câteva probleme pentru a căror rezolvare este nevoie încă de numeroase observații. Una din aceste probleme este următoarea:

Pe toate cele trei laturi cercetate ale construcției, linia peretelui nu reprezintă și marginea săpăturii făcută de constructori, peretele fiind cu circa 20—30 cm mai în interior (fig. 5). Între peretele construcției și săpătura beciului este pus pământ de umplură, care variază în funcție de latura beciului. Așa, pe porțiunea de pe latura de est, pe care se înregistrează această situație (capătul de sud), pământul de umplură este verzui cu extrem de puține bobite de pământ cenușiu. Pe latura de sud a beciului, pe toată lungimea ei, pământul de umplură este mai ales cenușiu, amestecat cu pământ verzui scos din săpătură. În schimb pe latura de vest (capătul de sud), pe porțiunea cuprinsă între colțul construcției și intrarea cercetată, pământul de umplură este din nou cel verzui, avînd foarte puțin pământ cenușiu. Situația aceasta a săpăturii beciului care iese din limitele regulate ale pereților construcției a creat confuzia din campania anului 1955, căreia i-a urmat afirmația greșită potrivit căreia era vorba de două construcții care se urmează în timp, din prima păstrîndu-se numai o mică parte pe latura de est a celei care a urmat-o. Această ipoteză este în întregime înlăturată de rezultatele obținute în campania anului 1956.

Presupunerile în legătură cu lărgirea săpăturii în afara planului general al beciului nu au putut fi în întregime verificate datorită necercetării integrale a beciu-

lui. Explicația acestui fapt o vor da, probabil, săpăturile din anul viitor, ceea ce va constitui, fără îndoială, un prețios sprijin pentru cercetarea unor complexe

1

2

3

4

Fig. 6. — Teracote de sobă din a doua jumătate a sec. al XV-lea.

asemănătoare. (A se vedea însă și observațiile făcute cu prilejul cercetării construcției din sectorul A; mai sus p. 593).

★

În ceea ce privește materialele arheologice descoperite în săpătură, mai exact între limitele construcției, a atras atenția în mod deosebit înainte și în timpul demontării complexului descris mai sus, numărul extrem de mic de fragmente

din vase de uz casnic. Dacă situația este justificată acum prin precizarea rolului construcției, ea era de neînțeles mai înainte. Deși a fost săpată 1/3 din întreaga construcție, nu s-au descoperit decât câteva fragmente de vase de bucătărie. Cele 2—3 fragmente de buze de vas precum și fragmentul din toarta vasului ceva mai mare (găsit chiar pe marginea din beci a intrării) sînt, oricum, destul de puține în raport cu dimensiunile construcției. Dar în ciuda numărului lor mic, aceste materiale pot prilejui și îndreptăți presupuneri în legătură cu datarea complexului. Astfel, pasta mai fină folosită la lucrarea vaselor, precum și îngrijita lor finisare, arată încă de la început că este vorba de a doua jumătate a veacului al XV-lea. La aceasta trebuie adăugat că profilul vaselor este invariabil același și anume profilul obișnuit al vaselor cu capac din perioada sus-amintită, cu buza puțin răsfrîntă în afară și cu muchie la partea inferioară a buzei. Toate observațiile legate de ceramica găsită duc la concluzia că beciul a fost folosit în a doua jumătate a veacului al XV-lea, și anume la sfîrșitul veacului.

De o importanță excepțională sînt resturile sobei prăvălite în beci. Numărul foarte mare al tipurilor de cahle, precum și absoluta noutate a unor motive ornamentale folosite la unele din ele, dovedesc priceperea meșterilor ce le produceau (fig. 6).

În afara materialelor de care am vorbit mai sus, s-au mai găsit în săpătură și câteva obiecte de fier, al căror rost apare bine precizat, nu numai după forma lor, ci și după locul unde au fost găsite. Ele vor fi de un folos real la reconstituirea complexului constructiv în care au fost găsite.

MIRCEA MATEI

CETATEA DE APUS

Lucrările s-au desfășurat în următoarele sectoare: a) sectorul cuptoare în așezarea temporară; b) șanțul și valul mare de apărare al cetății; c) incinta cetății; d) carierele de piatră cu șanțul și valul mic de apărare (fig. 7).

În sectorul «intrării» (regiunea din fața cuptoarelor de ars piatra de var), cercetările, începute în anii trecuți, au continuat, punîndu-se de data aceasta un deosebit accent pe studiul cuptorului II și a zonei din fața lui. În această parte au locuit temporar lucrătorii cuptoarelor de ars piatra de var de la Cetatea de Apus.

Cercetarea a început prin lărgirea înspre nord a casetei 4 C. Cu acest prilej s-a putut studia aproape întreaga suprafață pe care o ocupă cuptorul II. Se poate afirma de pe acum că acest cuptor are foarte multe afinități cu cuptorul I. El este adosat crestei care desparte sectorul C de sectorul D, are același plan și aceleași dimensiuni cu ale cuptorului I și este construit după aceeași tehnică. Regiunea de nord-est a cuptorului nu a putut fi cercetată în întregime, și de aceea în momentul de față nu se pot formula încheieri definitive. În cuprinsul cuptorului II s-a găsit o cană de lut ars cu gura trilobată, decorată cu angobă albă (fig. 8).

În cuprinsul casetelor 6—7 C, s-a continuat demontarea grămezii de pietre. Aici a fost descoperită o nouă vatră, păstrată în condiții mai rele decât acelea care au fost dezvelite în campaniile precedente. În preajma vetrei au fost găsite, alături de cărbuni și cenușă, oase de ovine și păsări, precum și fragmente ceramice lucrate la roata de picior. În plus s-au mai găsit și fragmente de ceramică rudimentară, de factură rurală, ceea ce întărește afirmația făcută anul trecut, că cele două soiuri de vase conviețuiesc în cuprinsul așezării temporare.

Este important de relevat faptul că ceramica este datată din nou cu o monedă din timpul lui Petru Mușat, prinsă în condiții stratigrafice clare, în imediata apropiere a vetrei. Vatra dezvelită anul acesta a permis stabilirea unor legături cu o serie de materiale descoperite în cuprinsul vetrelor în campaniile din 1953—1954.

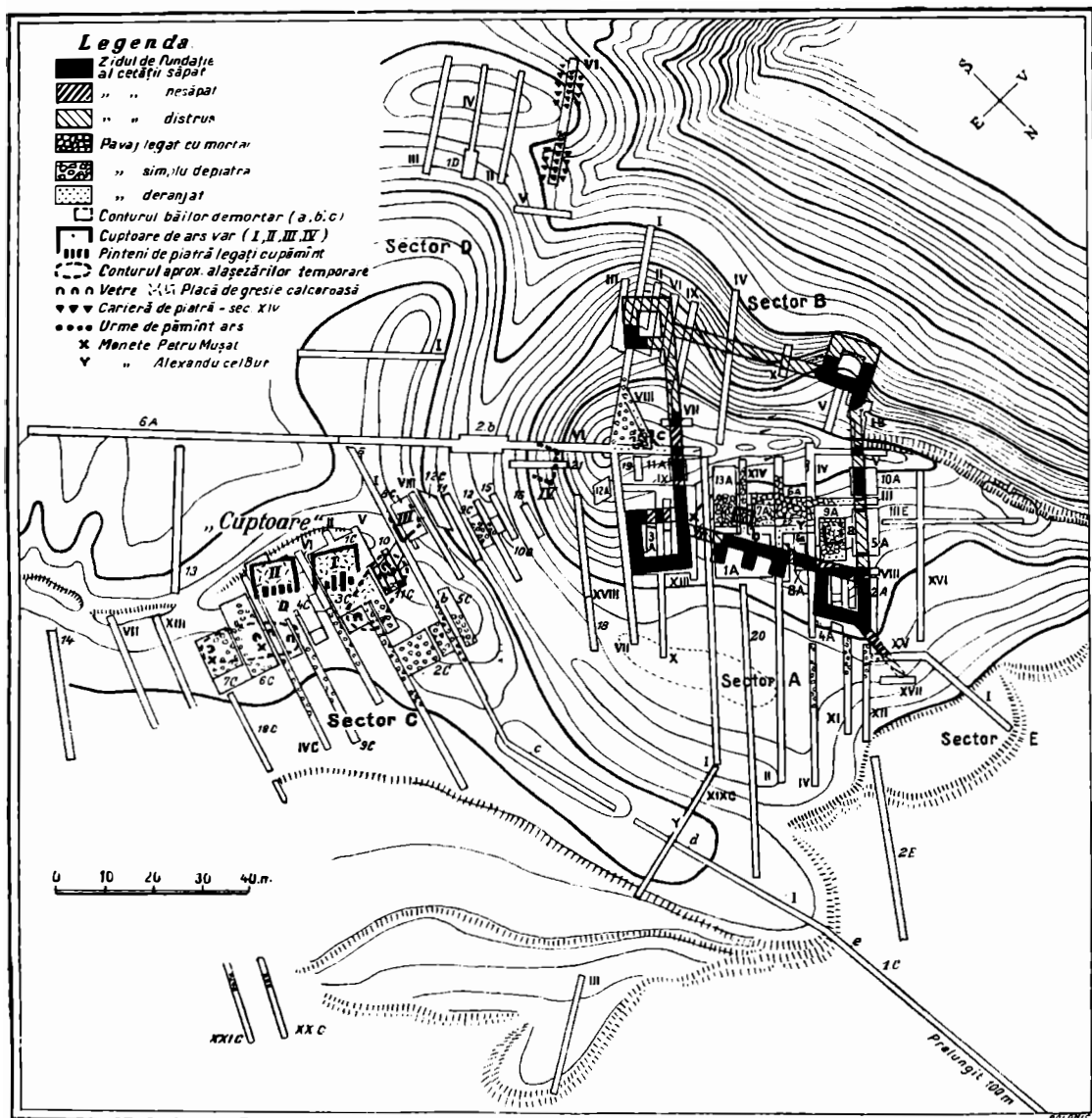

Fig. 7. — Planul general al săpăturilor de la Cetatea de Apus a Sucevei, 1952—1956.

Este vorba de un cuțit cu plăsele de os, un craniu de porc și un vas întregibil de factură rurală, ornamentat cu un decor din trei linii în val.

Problemele pe care le ridicau șanțul și valul de apărare au fost urmărite și anul acesta, în cadrul secțiunii 18 C. Ea a fost croită la capătul de est al ș. I A (1952). În cuprinsul secțiunii, imediat sub stratul vegetal, au apărut câteva gropi de formă pentagonală. Adâncimea lor variază între 0,20—0,25 m. În acest loc nu a putut fi sesizat raportul stratigrafic între gropi, solul vegetal, dunga de cenușă și umplutura de deasupra dungii de cenușe. În legătură cu existența gropilor au fost emise

două ipoteze și anume: a) ele pot fi gropile unor țări, care serveau ca baraj împotriva asediatorilor; b) în a doua ipoteză pot fi socotite ca urme ale unei plantații.

În incinta cetății, în casele 6, 9 și 13 A cercetările au fost reluate. Observații făcute cu atenție ne-au dus la concluzia că în acest loc avem de a face cu băi de mortar și nu cu temelii de locuințe, așa cum eram înclinați să credem. Este interesant de consemnat că, în cuprinsul băii de mortar din caseta 13 A, se deosebesc două faze de construcție și numeroase alte faze de folosire. Toate aceste faze

sînt imprimate pe pereții laterali ai băii de mortar, sub formă de fîșii care s-au prelins în timpul prelucrării materialului.

În sectorul D săpătura a fost reluată în ș. VI D, lărgindu-se secțiunea cu încă 50 cm. În partea de mijloc și a capătului de vest al ș. VI D au fost obținute rezultate asemănătoare aceloră din 1955¹. Date noi cu privire la cariera de piatră și viața lucrătorilor pietrari, au fost obținute în partea de est a ș. VI D. Aici a fost dezvelită o vatră, situată sub alta, descoperită în anul 1955. Cu prilejul demontării vetrelor s-a putut observa că acestea au fost amenajate deasupra șuturilor pietrarilor. Observațiile înregistrate în acest loc ne îndreptățesc să socotim că vetrele marchează etapele mari de lucru și popas, în timpul scoaterii pietrii din cariera situată la poalele cetății.

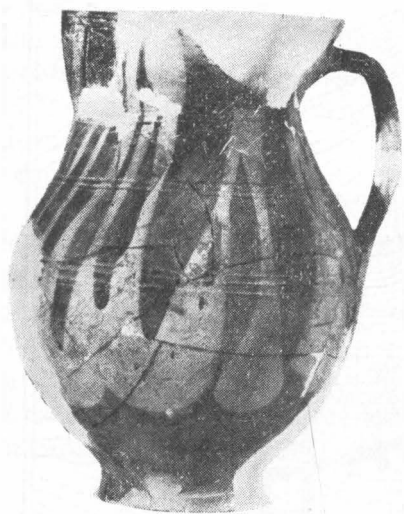

Fig. 8. — Cană de lut din sec. al XIV-lea.

Încă din anul 1952, în acest sector au început să apară două feluri de materiale arheologice și

anume: a) potcoave de bovine, b) ceramică lucrată la roata de picior dintr-o pastă fină și fără impurități.

Cercetarea acestui material, coroborată și cu izvoarele scrise, e de natură să contureze un aspect interesant din viața constructorilor Cetății de Apus. În regiunea carierei de piatră și în preajma vetrelor pietrarilor, nu s-a găsit nicăieri ceramică de factură rurală. În schimb a fost găsită ceramică de țîrg, reprezentată cu deosebire de fragmente de vase cenușii, împodobite cu «brădulețul» (decor ștampilat). Acest fapt ne permite să excludem prezența la Cetatea de Apus a pietrarilor din mediul rural. Toate datele de care dispunem converg spre presupunerea că aici au lucrat pietrari recrutați din mediul urban.

Prezența potcoavelor în acest sector ne îndreptățește să afirmăm că transportul pietrii se făcea cu carele trase de boi. Conducătorii carelor—cărăușii—erau desigur țărani. Această categorie de lucrători provenită din mediul rural este atestată arheologic prin vetre și ceramică, în regiunea cuptoarelor și în incinta cetății.

Folosirea țăranilor la munca de cetate, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, este pe deplin documentată de săpăturile de la Cetatea de Apus. De altfel această observație e întărită și de izvoarele scrise. Actele de cancelarie din secolul al XV-lea înregistrează prestația «munca la cetate», ca o stare de fapte existentă încă din secolul al XIV-lea.

În felul acesta s-a cîștigat un element puternic, care subrezește vechea teză din istoriografia noastră, care susținea că cetățile în această epocă erau ridicate numai cu fonduri din vistieria domnească.

GH. DIACONU

¹ Detalii pentru această problemă în raportul din 1955.

SECTORUL ORAȘ

În campania din vara anului 1956 s-au întreprins săpături arheologice pe platoul din partea de nord-est a orașului, în imediata apropiere a șoselei naționale Suceava—Ițcani. Sondajele efectuate au cuprins o suprafață de teren de aproximativ 1000 m² și au constatat în deschiderea a 4 secțiuni centrale (S. I, II, III, IV) și 2 secțiuni auxiliare (S. V și VI) (fig. 9).

Observațiile de natură stratigrafică și cele de natură tipologică și stilistică privind materialul descoperit, indică locuirea platoului din cele mai vechi timpuri. Materialul scos la iveală în S. I, S. II (bucăți de chirpici, fragmente ceramice), caracteristic diferitelor perioade din comuna primitivă (Cucuteni, Gorodsk Usatovo), antrenat în pământul de umplere a gropilor de morminte din epoca feudală, constituie un indiciu în ceea ce privește așezările din epocile respective, pe acest platou ori în imediata lui apropiere¹. Urme materiale din sec. VIII—X au fost prinse în S. I la baza unei gropi de mormânt din epoca feudală. Porțiuni dintr-un bordei aparținând culturii așa-zise *Romen-Borșevo*, rămase nederanjate la 1,80 m adâncime, au arătat că el a fost săpat în pământul viu de la un nivel care n-a putut fi surprins din cauza intervenției amintite. Stratul de depuneri din bordei, rămas nederanjat, atinge pe alocuri grosimea de 10—15 cm și era format din pământ lutos cu pigmenți de cărbune. În partea superioară se găsea mult chirpici de dimensiuni mici, provenit de la pereți. Tot în interior semnalăm prezența mai multor fragmente ceramice, având întru totul caracteristicile tipului de ceramică cunoscut sub numele de *Romen-Borșevo*, întâlnit atât la Suceava cât și în alte părți. Astfel de fragmente ceramice au mai fost găsite și în S. II în pământul de umplere a gropilor de mormânt. Din același complex făceau de asemenea parte și numeroase fragmente din oase de animale carbonizate. Pe fundul bordeiului s-au găsit câteva pietre de gresie de mărime mijlocie, prezentând pe partea superioară urmele unei puternice arsuri. Ele erau răspândite pe o suprafață de aproximativ 0,60 m². Sub acest complex de pietre dispuse neregulat au apărut numeroase urme ale altora, înfipte de data aceasta vertical în pământul galben, la adâncimi variind între 5—10 cm. Grosimea de asemenea varia între 4—6 cm. Dispunerea pare să indice unele grupări la mică distanță unele de altele. Observații în plus, în măsură să lămurească rostul acestui complex, nu s-au putut face. Urmele de arsură puternică, cărbune, cenușă, pământ ars, pietre arse, oase calcinate, fragmente ceramice, ne fac să presupunem existența unei vetre în această parte a bordeiului.

În epoca feudală, diversele faze de locuire se succed cu o iuțală și mai mare, și se întind în timp din sec. XIV pînă în sec. XVII inclusiv.

Prima manifestare de activitate omenească din epoca feudală a fost surprinsă în S. II și e reprezentată printr-o groapă rectangulară neobișnuit de mare (fig. 10). Ea a fost interceptată pe una din laturile mari. Nivelul de săpare nu s-a putut observa, deoarece gropile de morminte ulterior săpate au deranjat întregul nivel. Săparea s-a făcut aproximativ vertical, iar adâncimea variază între 2,50 m și 3 m de la nivelul solului actual. În pământul de nivelare a gropii, de culoare castanie, cu câteva lentile de pământ galben, negru-brun și negru-cenușos, s-au găsit numeroase oase de animale (părți din cutia craniană, maxilare, fragmente din membre etc.), precum și fragmente ceramice lucrate la roată, de culoare cenușie, unele avînd șampilat ornamentul în « brazi » la baza vasului. Această ceramică datează pe la sfîrșitul sec. XIV și începutul celui următor. În partea superioară a depunerilor

¹ Menționăm că, din punct de vedere stratigrafic, aceste nivele n-au fost surprinse din cauza interceptării lor de gropile de morminte din epoca feudală.

s-au găsit și trei monede de argint, două din ele datînd din prima fază a domniei lui Alexandru cel Bun. A treia monedă e mai mică, puțin obișnuită, nepu-

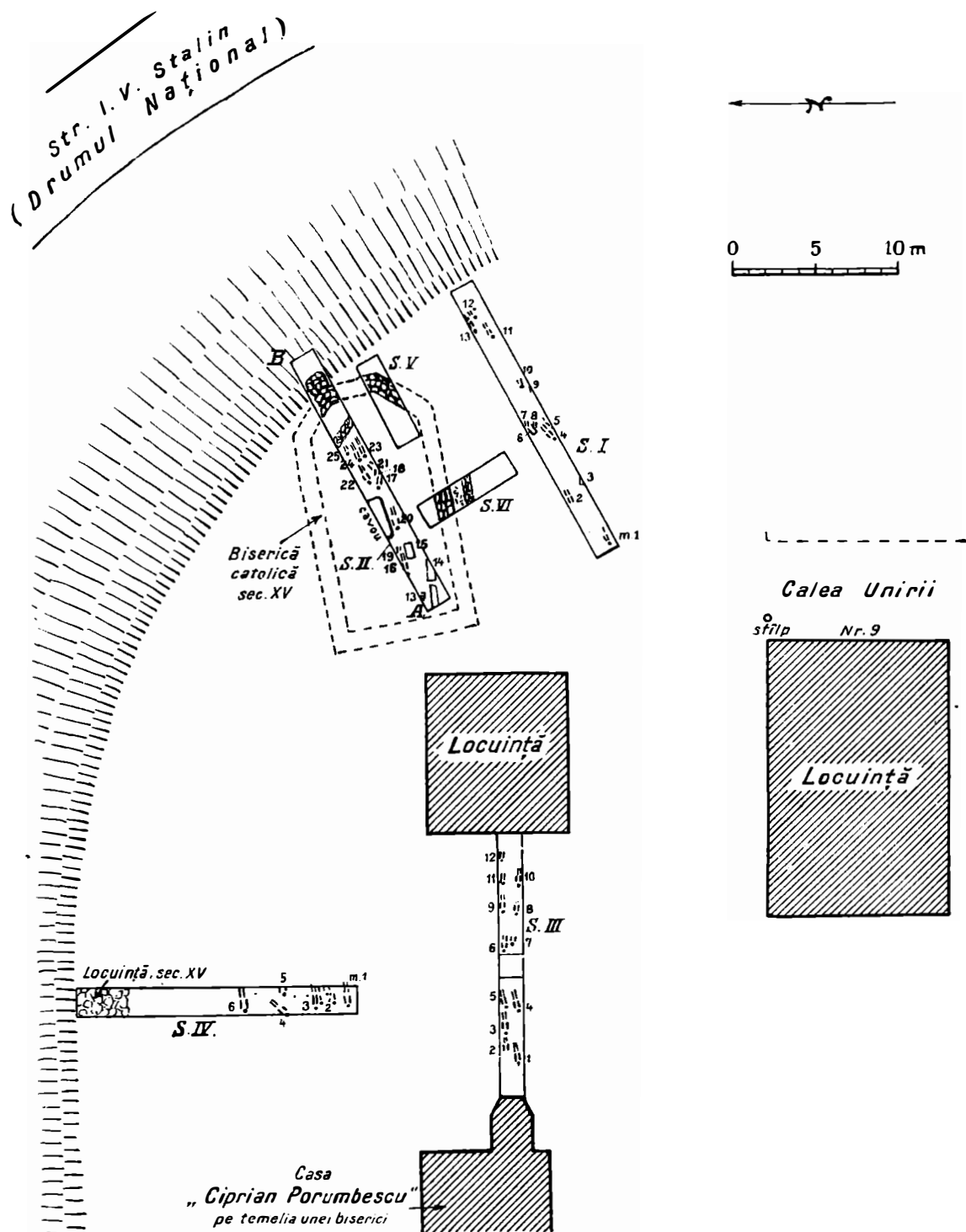
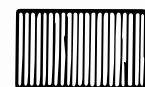
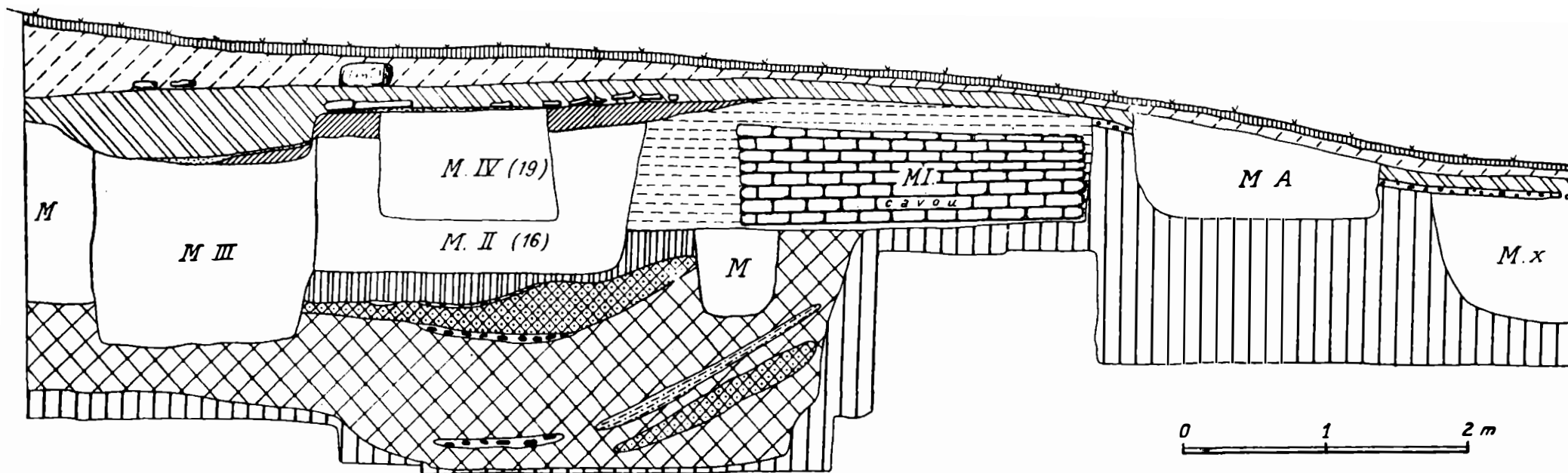

Fig. 9. — Planul general al săpăturilor din oraș, sectorul « drumul național », 1956.

tîndu-se identifica. Mărimea considerabilă a gropii, precum și lipsa elementelor de natură constructivă (bîrne, chirpici etc.), ne fac să presupunem că acest complex

A

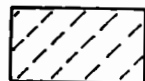
Sol vegetal

Mortar cu nisip

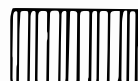
Moloz, sec XVI

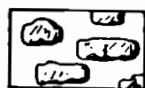
Fragmente de chirpic, cărămizi, pierre, cenușă, sec XVII

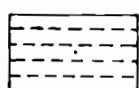
Pământ cenușos

Pământ negru cu mult cărbune

Pietre

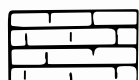
Pământ de umplură (galben-murdar cu buc. de mortar)

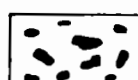
Lentilă de lut

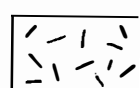
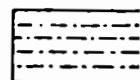
Cenușă, cărbune, mortar, piatră, cărămidă

Cavou din cărămidă, sec XVI

Oase de animale

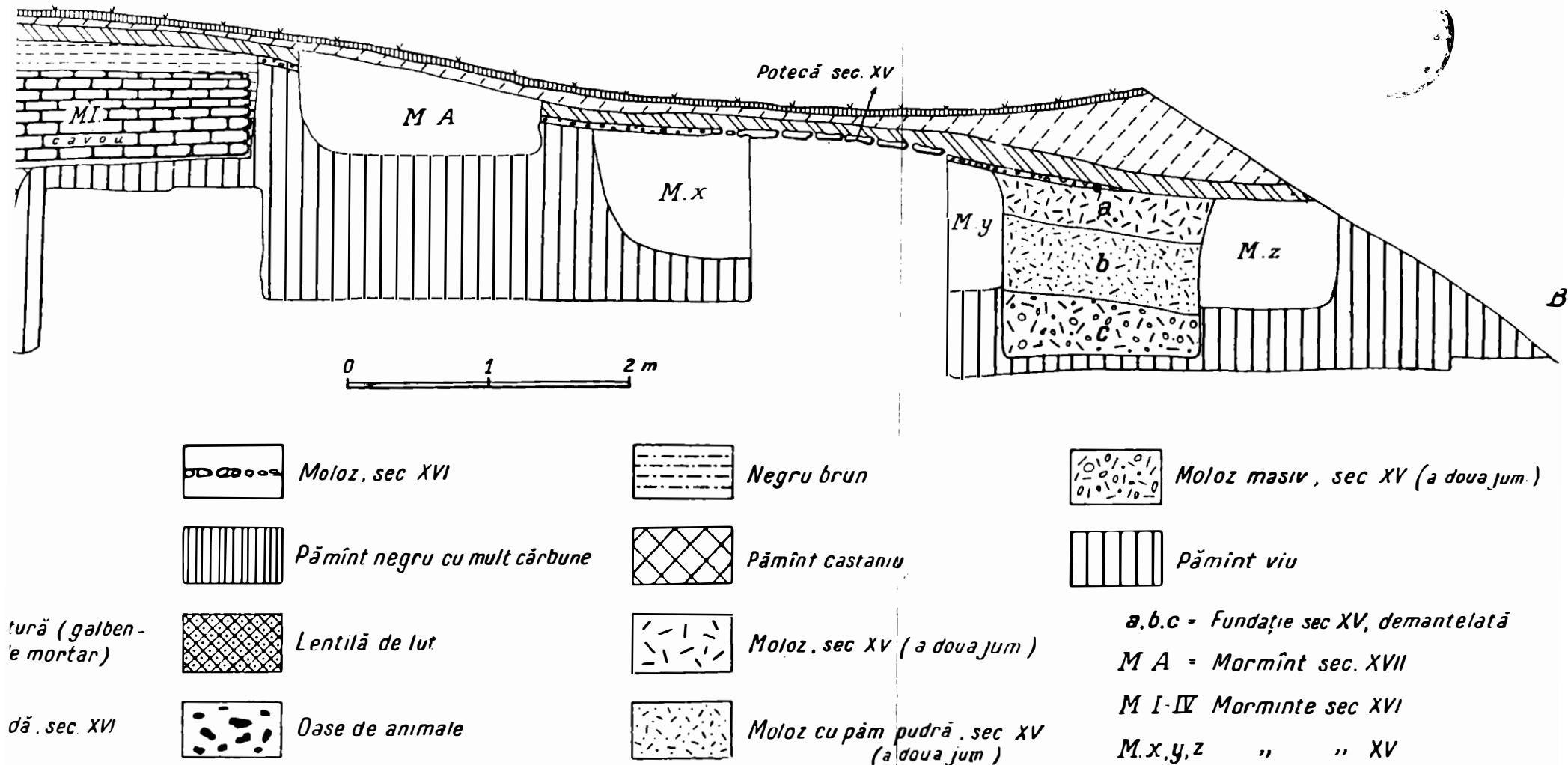

Fig. 10. — Profilul de nord al secțiunii S. II din sectorul « drumul național ».

de la sfîrșitul sec. XIV și începutul sec. XV, a fost folosit în vederea scoaterii unei cantități mari de lut necesar construcțiilor care foloseau chirpiciul; lutul e aici de o calitate superioară.

Începînd din prima jumătate a sec. XV, acest platou a fost folosit ca cimitir, pînă în sec. XVII, cu excepția perioadei de la sfîrșitul sec. XV, epocă pentru care nu s-au observat în săpătura efectuată, înmormîntări. Perioada de folosire intensă a locului drept cimitir a fost sec. XVI. Morminte din prima jumătate a sec. XV au fost interceptate în S. II (fig. 10) și S. III. Scheletele cercetate aveau orientarea ritului creștin de inhumare (capul la vest), iar mîinele dispuse pe piept sau bazin. Erau foarte sărace în inventar. Lipsa fibrelor lemnoase din jurul scheletului, precum și săparea gropii de mormînt pe măsura relativ exactă a mortului, ne fac să presupunem că inhumarea se făcea fără sicriu. Este însă necesar ca acest lucru să fie verificat pe o scară mult mai largă. Datarea mormintelor a fost făcută datorită materialului de umplere a gropilor, cele mai noi fiind fragmentele ceramice din prima jumătate a sec. XV. În S. III mormintele sînt căpăcuite de nivelul sec. XV (a doua jumătate), datat cu monedă de la Ștefan cel Mare. Tot în S. III, în acest nivel s-a descoperit o vatră mică de circa 3—4 cm grosime, purtînd urme de arsură. Această vatră căpăcuia pe o bună porțiune groapa unui mormînt.

În S. II mormintele sînt interceptate de șanțul de fundație al unei biserici din a doua jumătate a sec. XV (v. prof. S. II). Lipsa înmormîntărilor din a doua jumătate a sec. XV în porțiunea de teren cercetată indică încetarea folosirii terenului din jurul bisericii ca cimitir, în momentul construcției acesteia. Șanțul de fundație interceptat în S. II făcea parte din fundația absidei altarului. Grosimea zidului de fundație era de 1,20 m, iar adîncimea varia între 1,10—1,20 m. Cu ajutorul secțiunii auxiliare S. V (fig. 9) s-au interceptat trei laturi ale absidei poligonale, o latură avînd lungimea de 3 m. În partea de est absida era sprijinită de un contrafort de 1,80 m lungime, al cărui nivel de fundare era mai jos decît cel al zidului absidei din cauza pantei pe care terenul o făcea aici. Fundația zidului de sud al bisericii a fost interceptată în S. VI. Ea are aceeași grosime, în interior avînd două socluri de cărămidă de circa 15—20 cm grosime. De menționat că nivelul de călcare aici e mai jos cu 0,50 m față de nivelul de călcare din regiunea absidei; această diferență trebuie pusă în legătură desigur cu amenajarea altarului. Zidul de fundație a fost scos pe alocuri în mod sistematic, iar șanțul a fost astupat cu pînze de moloz (fig. 10).

În S. VI a mai ieșit la iveală zidul unei construcții, gros de 0,50 m, paralel cu zidul fundației bisericii. Acest zid se afla în exteriorul bisericii la 1,50 m depărtare față de zidul de sud al bisericii, formînd cu acesta o cavitate în care s-a găsit o cantitate enormă de oase omenești îngrămădite. S-a observat că majoritatea oaselor o formează oasele mari ca: femure, tibii, humerus, cutii craniene etc. Cele mici lipsesc aproape complet. Unele sînt calcinate, iar printre ele s-au găsit și cîteva oase de animale.

Explicația acestor stări de lucruri stă probabil în legătură cu ritul funerar al populației care se înmormînta în acest loc. E posibil să avem de-a face cu un osuar obișnuit la catolici. Faptul că lipsesc oasele mici precum și existența oaselor de animale, s-ar explica prin obiceiul existent la catolici, ca după un număr de ani de la înmormîntare, de obicei 7, scheletele să se depună în osuarul bisericii. S-ar putea de asemenea ca aceste oase să provină din cimitirul anterior, scoase o dată cu săparea fundației bisericii și depuse apoi în osuar. Cantitatea mare de oase însă, face această ipoteză puțin plauzibilă.

În molozul fundației s-a găsit un fragment dintr-o inscripție cu caractere gotiforme minuscule, din care s-au putut citi doar trei litere: *rip*. . . Aceste elemente, precum și descoperirea în acest loc, în campaniile anterioare, a două pietre de mormînt datînd din 1512 și 1513, cu inscripții în limba latină, ne fac să presupunem că biserica și cimitirul din jurul ei aparțin populației catolice din Suceava. Biserica dispare în prima jumătate a sec. XVI, zidul ei fiind demantelat în mod sistematic (fig. 10), unde șanțul de fundație e căpăcuit de un strat de moloz spart de morminte din sec. XVI.

În S. IV s-a descoperit pivnița unei locuințe din a doua jumătate a sec. XV. Pivnița a fost săpată de deasupra nivelului din prima jumătate a aceluiași secol. Adîncimea ei e de 2,50 m. Blănil care căptușeau peretele pivniței s-au păstrat carbonizate pe o înălțime de circa 0,70 m. Între peretele săpăturii și blăni s-a lăsat un spațiu de circa 40—50 cm, umplut ulterior cu pămînt¹. În interiorul pivniței au fost găsite o mare cantitate de chirpici masiv provenit de la pereții construcției de suprafață, bucăți de birne arse, fragmente ceramice din a doua jumătate a sec. XV, obiecte de fier, aramă, oase de animale și păsări etc. Întregul complex e căpăcuit de nivelul sec. XVI.

Folosirea cea mai intensă ca cimitir a platoului cercetat are loc în sec. XVI, după dispariția bisericii, multe din morminte interceptînd fundația ei. Desimea mormintelor, ca și succesiunea fazelor de înmormîntare la perioade scurte de timp, au dus la deranjarea mormintelor anterioare.

În profilul secțiunii II se pot observa patru faze de înmormîntare în decursul ultimelor două treimi din sec. XVI. Reținem din prima fază prezența unui cavou orientat aproximativ est-vest, construit din cărămidă legată cu mortar; lungimea cavoului era de 2,40 m, și fusese construit în groapă. El a fost însă jefuit în aceeași vreme, fiind spart în partea superioară, iar scheletul complet deranjat. Mormintele din aceste faze respectă ritul creștin de inhumare (orientarea aproximativă est-vest, poziția pe spate, iar membrele superioare așezate pe piept sau bazin). Adîncimea la care se îngropau era în medie de 1,50 m. În comparație cu mormintele din sec. XV, aceste schelete sînt așezate în sicrie din bucăți de lemn prinse în cuie lungi de 5—10 cm. Ca elemente de inventar cităm: găici de haină, bumbi de aramă, verighete de asemenea din aramă. Scheletele nederanjate au avut monede de argint puse în mină. Monedele erau ungurești, emise în timpul regilor Ludovic și Ferdinand al Ungariei. La unul din morminte s-au găsit 4 monede emise în timpul regelui Ferdinand al Ungariei, grupate în jurul oaselor mîinii stîngi. Menționăm un complex de cinci schelete așezate într-o groapă comună, descoperit în S. IV. Orientarea de înmormîntare a fost totuși respectată, poziția scheletelor însă, indicînd o înmormîntare dezordonată. Ca inventar au fost găsite 18 monede de argint grupate la un loc, avînd pe ele urme de țesătură, între care se recunosc monede moldovenești de la Alexandru cel Bun și monede ungurești de la Ferdinand. În apropierea maxilarului superior al unui schelet s-a găsit o monedă de aur emisă în timpul lui Matei Corvin.

În majoritatea mormintelor s-au găsit resturi de îmbrăcăminte țesută în fir. În unul din mormintele descoperite în S. II s-au găsit resturi dintr-un guleraș de pînză festonat pe margine cu fir, încheindu-se în față cu doi nasturi în formă de crin cu șase petale. De asemenea un cordon țesut cu fir găsit în regiunea bazi-nului. Țesătura cu fir e făcută pe pînză, realizîndu-se un motiv în romburi duble. Prezența în inventarul mormintelor aproape exclusiv, a monedelor ungurești

¹ Procedul e asemănător cu cel utilizat la construcțiile din aceeași epocă de pe platoul din fața Cetății de Scaun.

constituie de asemenea un indiciu în sprijinul ipotezei că atât cimitirul cât și biserica au aparținut populației catolice din Suceava.

Ceea ce mai trebuie semnalat e faptul că din totalul de morminte descoperite, foarte multe sînt de copii.

În ceea ce privește limitele cimitirului în această epocă, ele n-au putut fi prinse în nici una dintre secțiuni. Numai în partea de nord limita topografică naturală a platoului constituie și limita cimitirului.

Platoul a încetat de a mai fi folosit ca cimitir, pe porțiunea cercetată, la sfîrșitul sec. XVI, cu excepția unor răzlețe înmormîntări. Nivelul de piatră, cărămidă, chirpic, fragmente de pictură murală etc., găsite în S.II (fig. 10), constituie indiciul unor așezări în imediata apropiere, la sfîrșitul sec. XVI și începutul secolului următor. Acesta este și momentul zidirii construcției actuale din piatră din capătul secțiunii III (fig. 9), păstrată în tradiție ca fiind biserică catolică. Ea e construită pe un mic promontoriu. Fundația merge în adîncime circa 0,70 m, piatra fiind legată cu un mortar care are în el urme de cărbune. Planul acestei construcții, cu absidă poligonală în partea de est, ar confirma rolul de biserică îndeplinit în trecut, pe care îl semnalează tradiția.

Din secolele XVIII—XIX s-au găsit foarte puține materiale la baza stratului vegetal, scurse probabil de la așezările din apropiere.

ȘT. OLTEANU

MĂNĂSTIREA PUTNA

1. Zidul de incintă

Pentru urmărirea în continuare a zidului de incintă din sec. al XV-lea s-a cercetat porțiunea de teren din colțul de NE al incintei actuale. În acest scop s-a executat secțiunea IX A — lungă de 28,50 m și lată de 1,50 m (fig. 11). S-au constatat următoarele:

Fundația zidului de incintă din secolul al XV-lea a fost descoperită către extremitatea de S a secțiunii IX A, la 0,25—0,35 m sub nivelul actual al solului. Zidul are o grosime totală de 1,65 m. S-a observat că nivelul de fundare al acestui zid pornește de deasupra unui strat de moloz cu ceramică din a doua jumătate a sec. XV (fig. 12), ceea ce ridică problema provenienței acestui strat de dărîmături. Aceasta se lămurește, credem, ținînd seama că, la sud de zidul de incintă abia menționat, s-a dat de un alt zid, gros de 1,15 m, fundat de la nivelul humusului feudal — peste care s-a înregistrat un strat de arsură (fig. 12). Reiese clar deci că avem de-a face cu două faze de construcție a zidului de incintă din secolul al XV-lea. Primei faze îi aparține zidul gros de 1,15 m, care a fost distrus — în urma unui incendiu — iar deasupra temeliei acestuia se așază (la puțină vreme după dărîmarea primului zid) cel de-al doilea zid — gros de 1,65 m — care a dăinuit pînă în secolul al XIX-lea, cînd incinta a fost lărgită, construindu-se zidul actual, de N, al incintei. În timp, așa cum ne informează izvoarele scrise, primul zid va fi fost construit o dată cu biserica — la 1466 a fost distrus apoi de un incendiu și reconstruit, alături, în jurul anilor 1481—1482.

Așa cum indică profilul secțiunii IX A (fig. 12), începînd din secolul al XV-lea la N de zidul de incintă a existat un șanț de apărare. Acesta s-a umplut în etape, cu diverse materiale, în secolul al XIX-lea urma acestui șanț pierzîndu-se o dată cu nivelarea terenului.

În cursul cercetărilor, în această secțiune, s-au găsit numeroase fragmente ceramice din secolul al XV-lea — unele prezentându-se ca o noutate în ce privește tehnica de execuție, forma și decorul. Vom aminti că s-au descoperit și fragmente ceramice scrise — din care un fragment de toartă, smălțuită în verde închis, are însemnate pe față câteva litere și data «*leat 7000* » (1492). În același strat în care s-a găsit acest fragment s-au descoperit și două unelte de zidar: un ciocan de fier și o mistrie din același metal, ambele în perfectă stare de conservare.

N. CONSTANTINESCU

2. Latura de est și sud

Săpăturile desfășurate prin secțiuni perpendiculare pe toată întinderea chiliilor actuale de pe latura de sud a mănăstirii au arătat că nivelul de fundare al acestora coboară de deasupra unei păтури de cărbune cu fragmente de olărie și teracote din secolele XVIII—XIX. Semnalarea acestui nivel o fac urmele rămase din timpul construcției, reprezentate de plăci de var și păтури de nisip, găsite în săpătură. Acoșerit de un strat de pământ cenușos cu ceramică din secolul al XIX-lea, nivelul respectiv se plasează, prin încadrarea stratigrafică, în secolul XIX.

Din documente cunoaștem că chiliile actuale de pe latura de sud au fost făcute în 1854. Fără să urneze temeliile unor construcții mai vechi, aceste chilii au același plan cu cele de pe latura de nord și vest, care au fost făcute la aceeași dată cu primele.

Este adevărat că pe locul de dispunere al lor, chiliile de pe latura de sud au întâlnit ziduri mai vechi, pe care le-au tăiat de-a lungul sau în curmeziș, după cum le-au interceptat, întrucât nu se încadrau în planul nou de construcție.

Astfel, în șanțul XIX a apărut un zid făcut din piatră de riu legată cu mortar, tencuit îngrijit pe ambele fețe. Zidul este gros de 1,05 m și are direcția est-vest; el a fost prins și în șanțul XXI. De acesta se țese un altul de aceeași factură, care se îndreaptă de la sud la nord (fig. 11).

Nivelul de fundare al ambelor ziduri, precum au arătat observațiile de ordin stratigrafic, culese în cursul săpăturilor, se încadrează în secolul al XV-lea, fiind contemporan, foarte probabil, datei când a fost ridicată biserica. Aceste ziduri au dăinuit pînă la incendiul din 1484, ale cărui urme, de altfel, au fost întâlnite și identificate în întreaga incintă a mănăstirii și în vecinătatea ei. În urma incendiului, zidul orientat est-vest a fost demontat pînă aproape de soclu, după ce mai întii (ca fază de construcție, nu ca epocă) a fost clădită latura de sud a incintei pe traseul păstrat pînă astăzi. În schimb zidul al doilea a fost refolosit în cadrul unui complex din zidărie descoperit în șanțurile XIX și XXI. În acest caz ne aflăm în fața unui zid cu direcția nord-sud, continuînd pe cel reclădit, căruia i se adosează cu două ramificații spre est și spre vest. Toate sînt făcute din piatră legată cu mortar. La acestea se adaugă o platformă de cărămidă legată cu mortar, care acoperă parțial un zid demontat aparținînd complexului amintit și e clădită direct pe urmele unui incendiu. Platforma de cărămidă și resturile de la un cuptoraș, făcut de asemenea pe un zid demontat, sînt indicii care vorbesc despre o a treia fază de construcție. Dacă cercetările viitoare vor confirma-o, ea este ulterioară unui incendiu, datat în secolul al XVII-lea prin ceramica aflată în cuprinsul urmelor lui, și anterioară unui strat de moloz din secolele XVIII—XIX, găsit deasupra întregului complex de zidărie. Rostul acestor

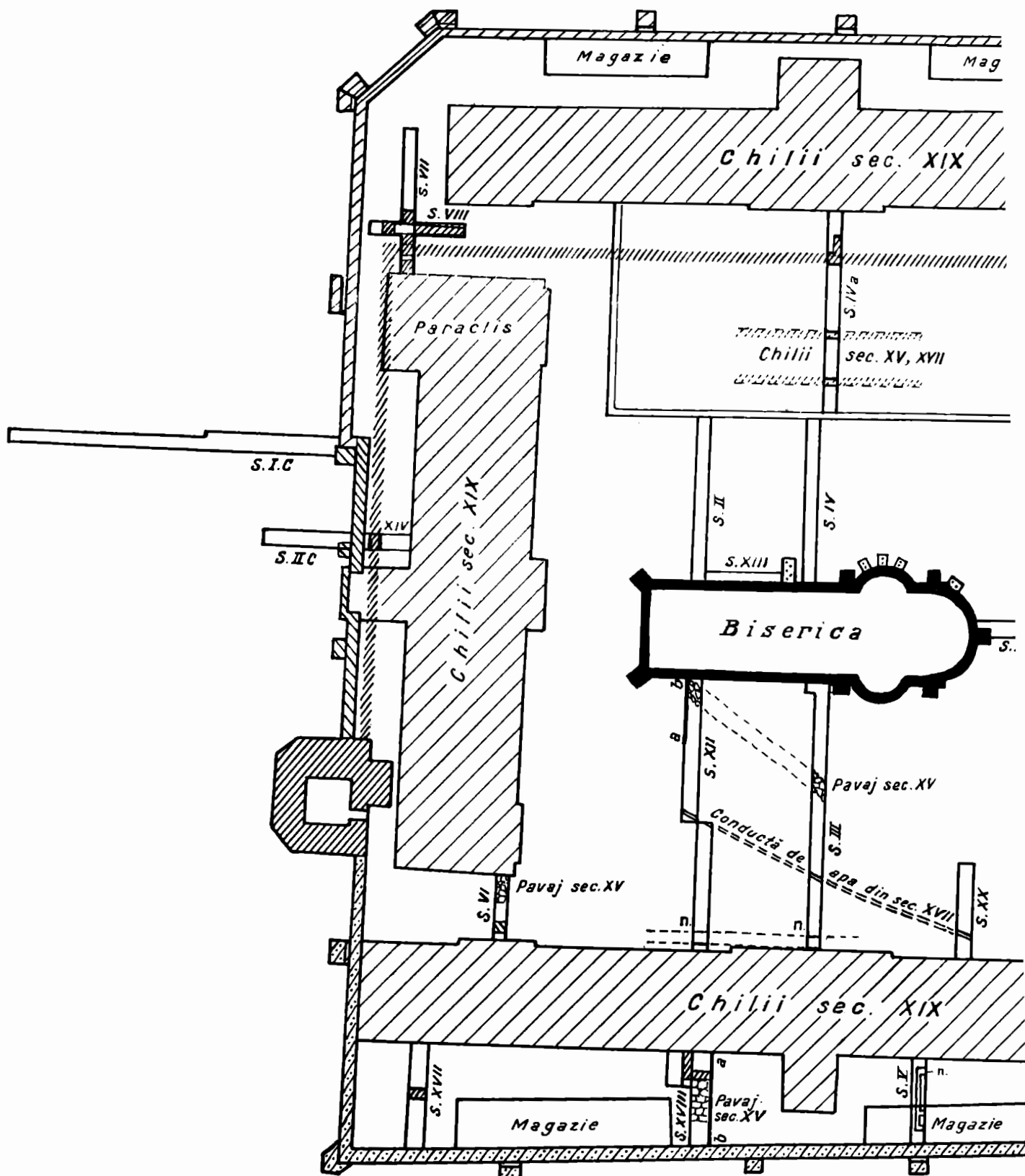
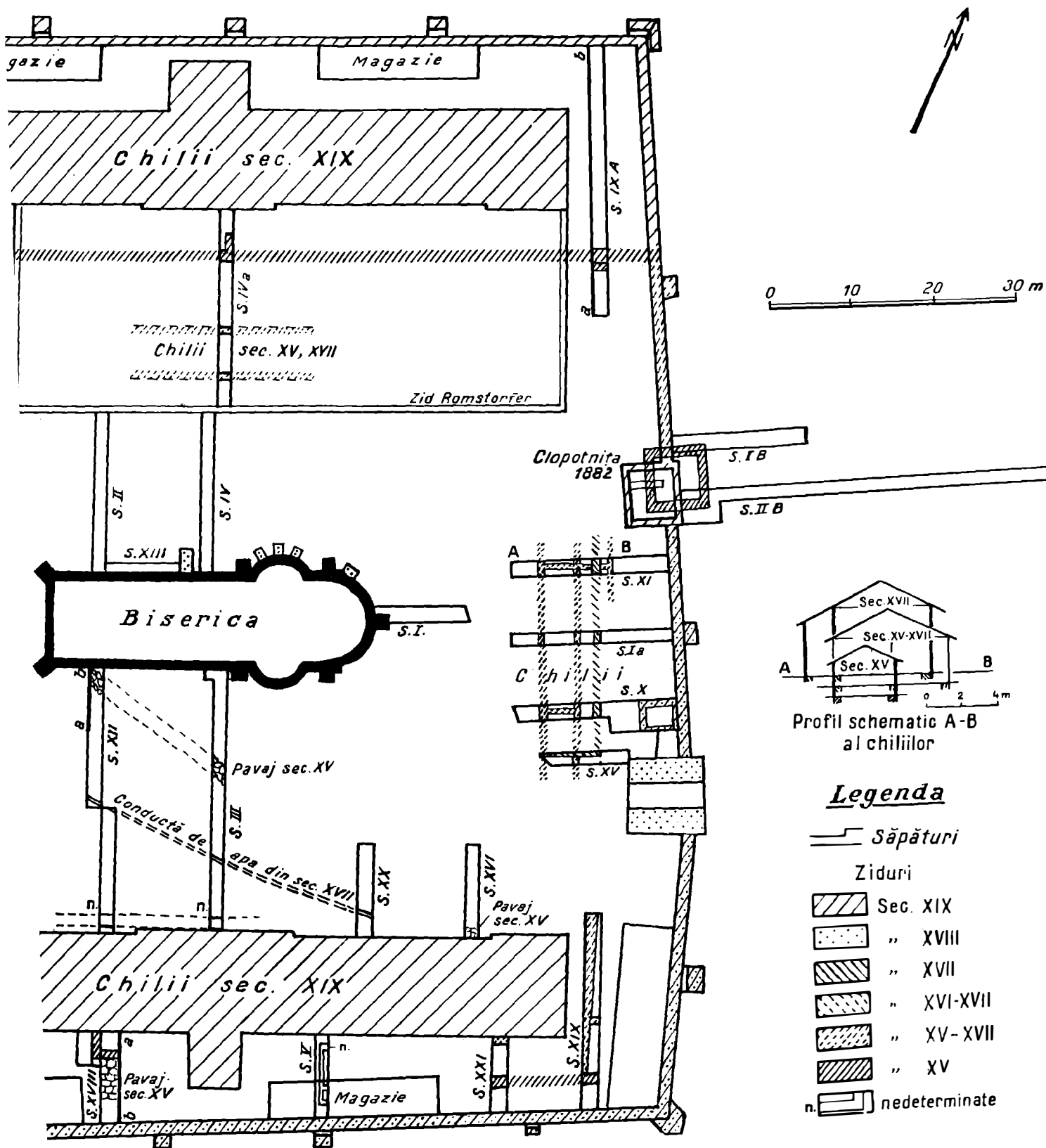

Fig. 11. — Planul general al săpăturilor de la mănăstirea Putna
www.cimec.ro

a
SE

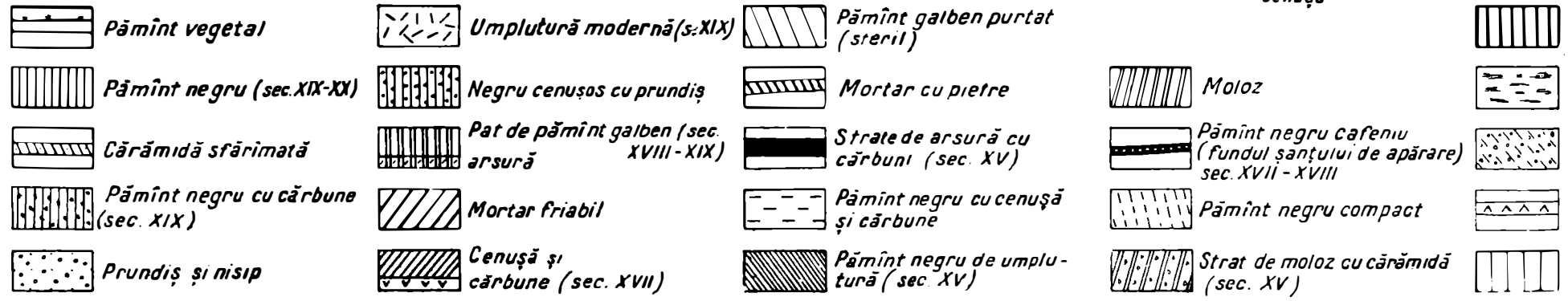
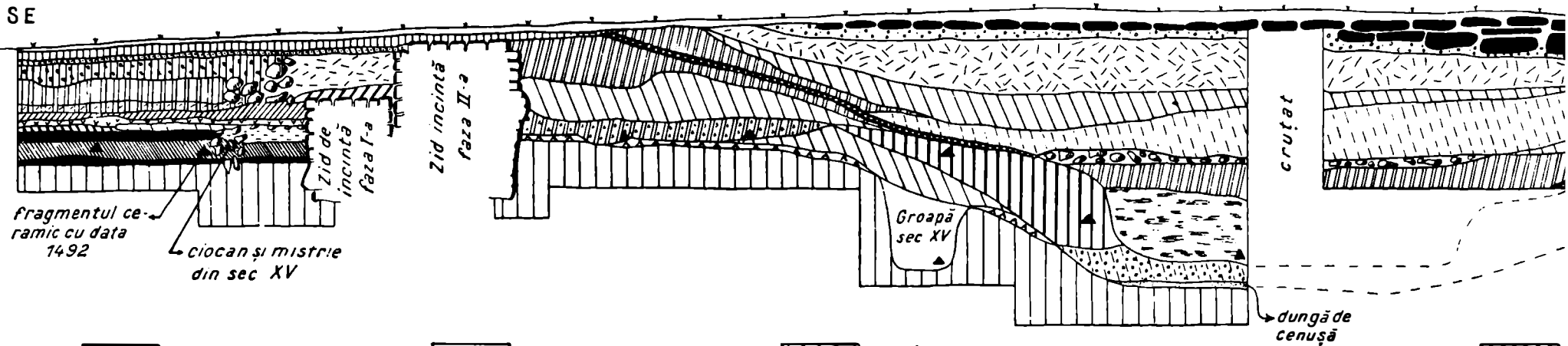

Fig. 12. — Profilul de vest al secțiunii IX A.

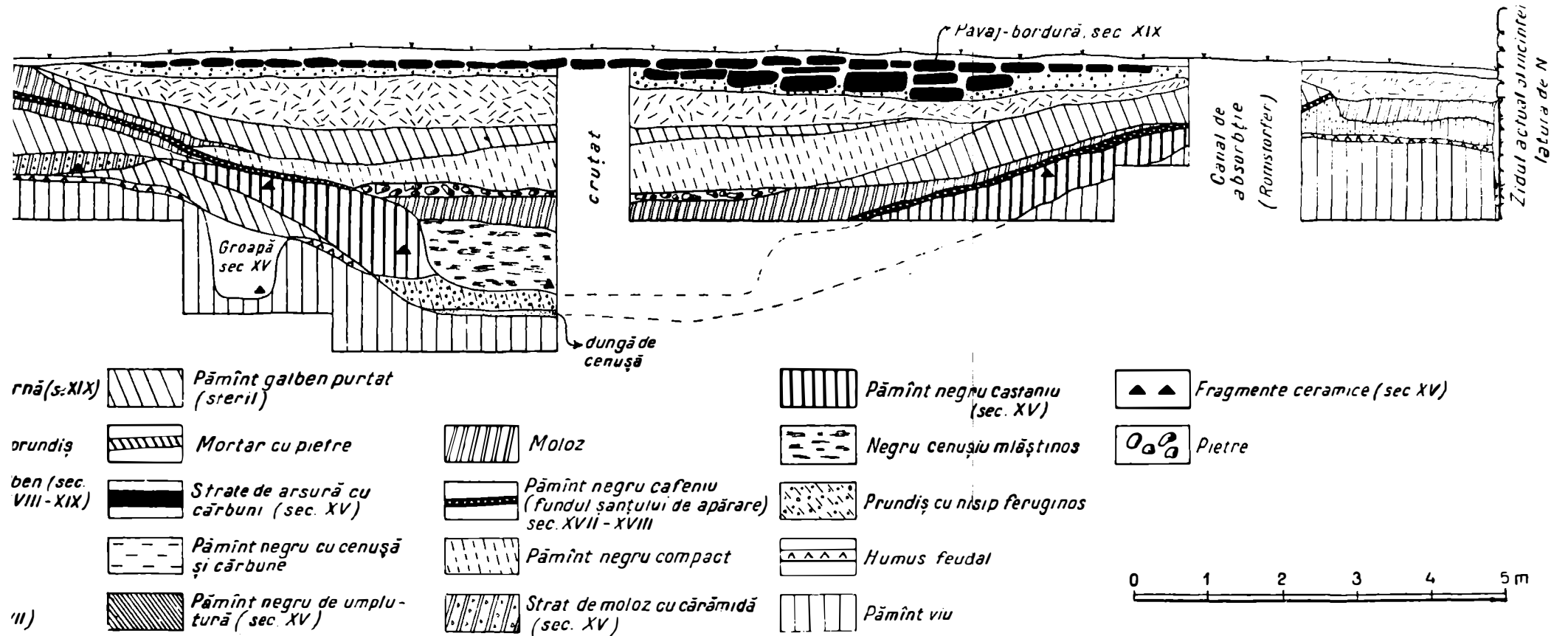

Fig. 12. — Profilul de vest al secțiunii IX A.

ziduri, care se vede limpede că închid încăperi, amploarea primei faze de construcție, vremea căreia îi aparține faza a doua, rămân să fie precizate cu prilejul altor cercetări.

Nu departe de temeliile descoperite s-a întâlnit în secțiunile XVI și XX un strat de moloz, cu numeroase fragmente de discuri ceramice, ciupercuțe și frescă. Deși, în zona în care a fost sezisat de noi, este tăiat de chiliile actuale, totuși se poate vedea că stratul are direcția de întindere de la sud la nord, adică dinspre complexul de zidărie amintit, iar aci are grosimea de circa 15 cm, spre interiorul incintei, unde se pierde treptat la o distanță de circa 15 m departe de biserică. În măsura în care acest strat va fi urmărit și se va constata că se leagă de unele din zidurile descoperite de pe acum, atunci piesele decorative împodobeau fațadele și interioarele lor. Stratul de moloz, după materialul ceramic și numismatic găsit deasupra și dedesubtul lui, a fost întins în secolul al XVII-lea, provenind de la o construcție din secolul al XV-lea, așa cum ne arată discurile și ciupercuțele din cadrul lui.

Discurile au o formă simplă, ca niște farfurii puțin adânci, cu un bumb în mijloc, cum se vede la Sf. Ioan din Piatra Neamț, la Sf. Gheorghe din Suceava și cum s-a constatat, în campania trecută, că erau și la biserica acestei mănăstiri. Ciupercuțele sînt de formă pătrată și triunghiulară, cu marginile răsfrînte drept în față, avînd în mijloc de asemenea un bumb. Toate piesele sînt smălțuite verde în două sau trei tonuri, galben sau maron. Faptul că discurile și ciupercuțele împodobeau în incinta acestei mănăstiri și fațadele altor clădiri decît a bisericii, ni l-a arătat descoperirea a două discuri și a unei ciupercuțe, toate întregi, căzute pe pragul unei chilii de pe latura de sud, cînd a ars în anul 1484. Cît privește fresca, vedem că și ea împodobeau interioarele unor chilii de pe latura de nord, mistuite de același incendiu.

O altă constatare, destul de importantă, o prezintă descoperirea unei conducte de apă, a cărei instalare trebuie căutată poate tot în legătură cu complexul de ziduri din șanțul XIX, întrucît ea se îndreaptă spre acesta. După nivelul de la care a fost săpat șanțul de instalare, conducta aparține secolului al XVII-lea.

Tot în cuprinsul săpăturilor de pe latura de sud, anume în șanțul XVIII, au fost semnalate resturile unui colț de construcție, în limitele căreia se închidea la subsol, o pivniță. Din el s-a descoperit un zid orientat nord-sud, tăiat de chiliile actuale, lung de 3 m, gros de 1 m, spirjinit de un contrafort la vest și un alt zid cu direcția est-vest, formînd colț cu primul. Al doilea zid este acoperit cu două pietre de talie, care constituie pragul la intrarea în pivniță. În fața intrării se află un frumos pavaj de lespezi de piatră. Din molozul construcției, care acoperea resturile ei, s-au scos șase pietre cu profile bogate, lucrate în stil gotic. Este un fapt care confirmă ipoteza că aci este vorba de zidurile și elementele arhitectonice ale unei case domnești. Ea a fost construită imediat după incendiul din 1484 (fig. 14).

În campania aceasta s-au cercetat în continuare fundațiile din secolul al XV-lea, apărute în vara trecută, sub turnul clopotniței actuale, clădit în 1882. S-a constatat că ele închid un turn de formă dreptunghiulară, avînd dimensiunile de 6×7 m, iar grosimea zidurilor de 1 m. El a fost amplasat jumătate în afară și jumătate în interiorul zidului de incintă. Planul acestuia nu e urmat de turnul clopotniței actuale, ci e tăiat de el.

Cercetîndu-se turnul de intrare printr-o secțiune plasată perpendicular pe colțul lui de nord-vest, aceasta a dovedit că în acest punct turnul a fost fundat

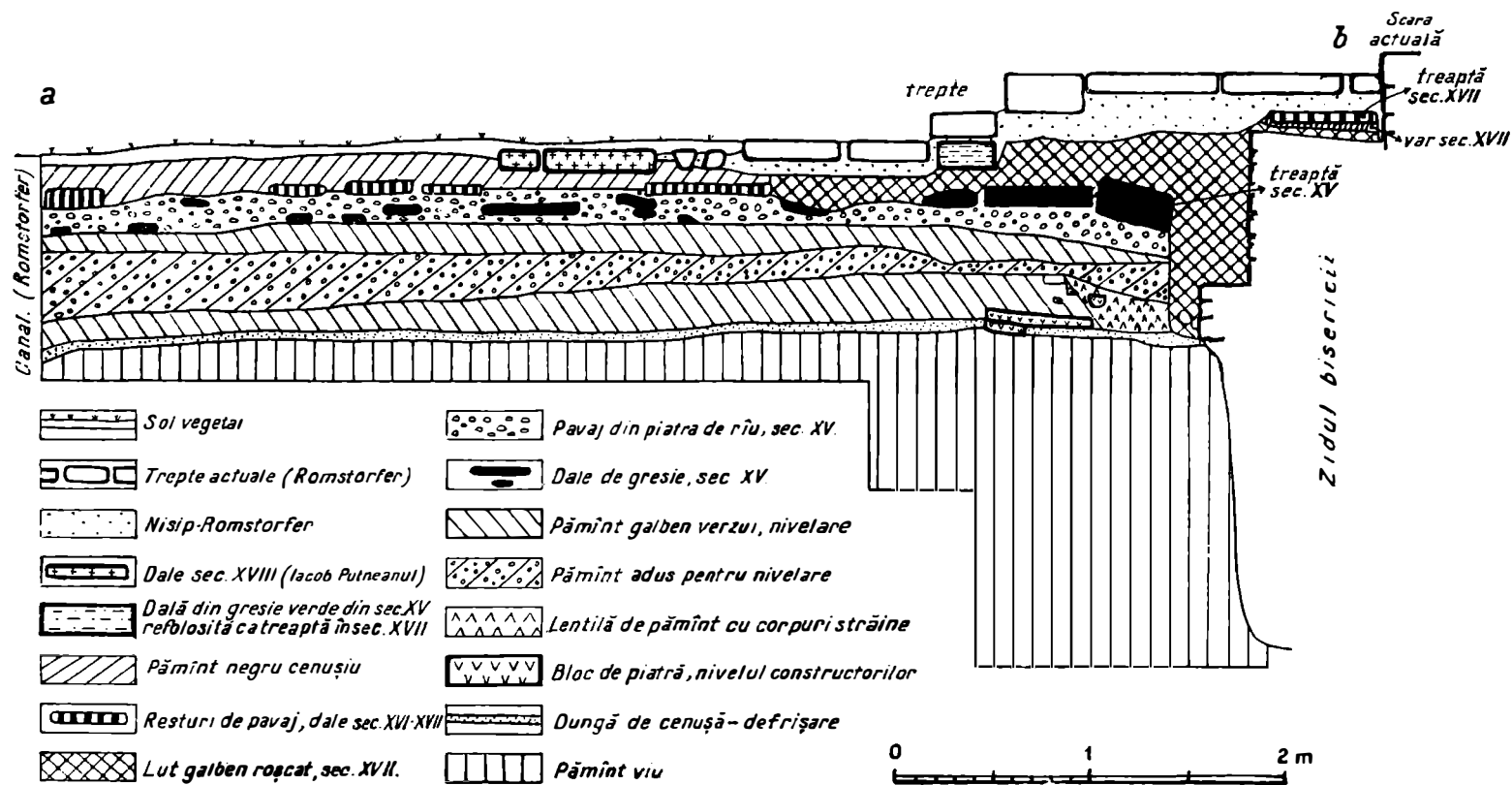
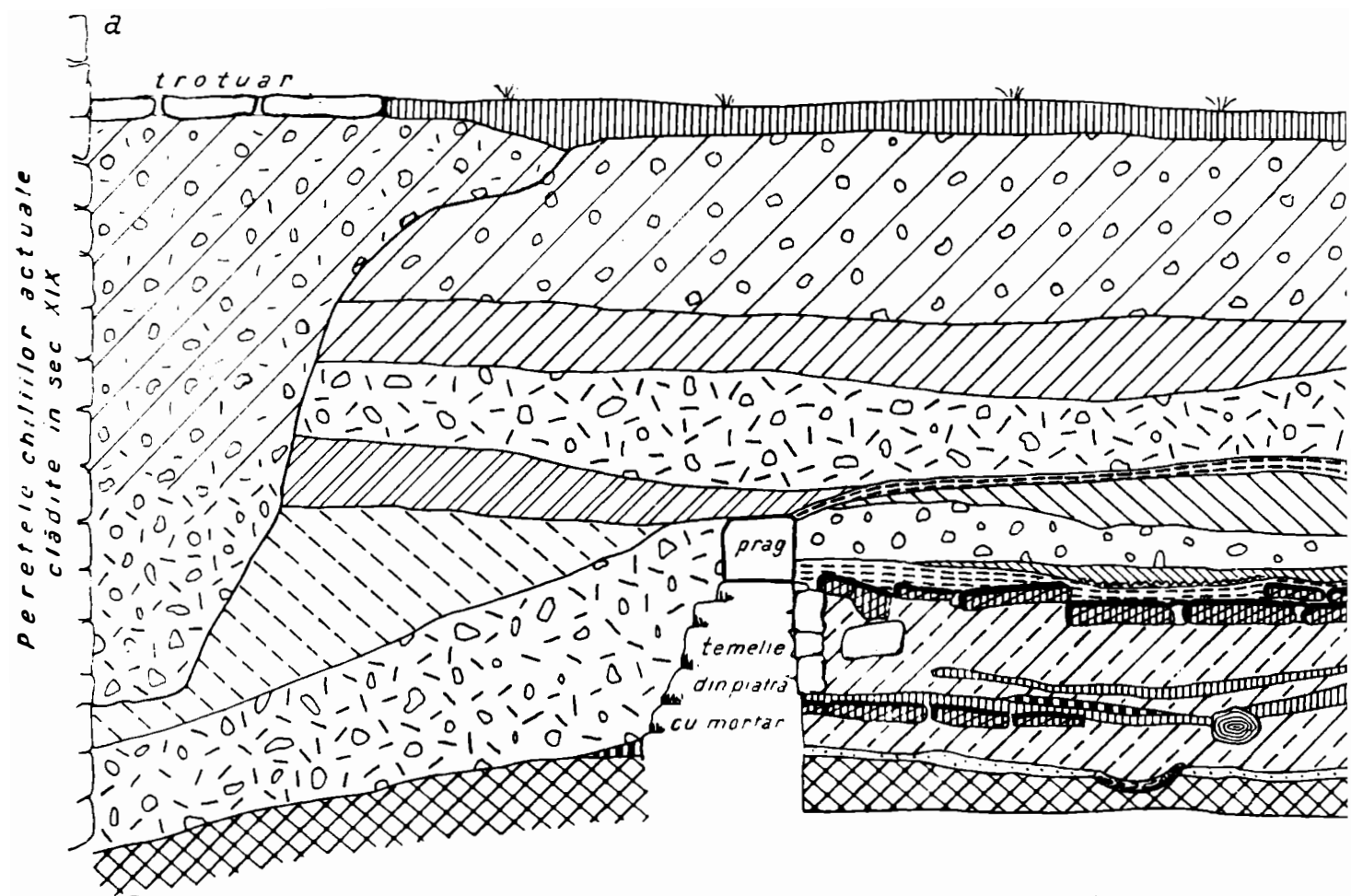

Fig. 13. — Profilul de vest al secțiunii XII A. (Fragment).

L e g e n d

	Pământ negru		Fragmente de cărămidă mortar, aşchii de piatră		Arsură în
	Fragmente de cărămizi cu pământ		Pământ cu fragmente mici de cărămidă		Moloz din mortar şi
	Pământ negru cenuşos cu fragmente de cărămidă		Pietre profilare		Cărbune
	Moloz din foarte mult mortar şi aşchii de piatră		Moloz din mortar, pietre şi fragmente de cărămidă		Lut purtat
	Pietre, fragmente de cărămidă şi mortar		Groapa cu bolovani		Pământ ce

b

Zidul de sud al incintei

Fundatie
sec XVIIIZidul incintei
din sec. XVFundatie
sec XV

g e n d a

Arsură in situ

Moloz din sfărâmături de
mortar și fragm de cărămidă

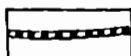
Cărbune

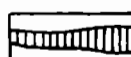
Lut purtat

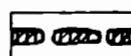
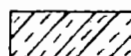
Pământ cenușos

Placă de mortar

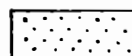
Pământ ars

Pavajii din lespezi de piatră
din sec. XV

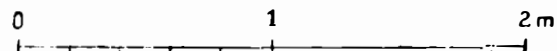
Lut purtat

Lemn putred de brad

Pământ cenușos acoperit cu
cărbune, din lemn și crengi
de brad.

Pământ viu

în secolul al XVIII-lea. Totodată s-a văzut că şirul de chilii din secolul al XVII-lea se termină în acest loc, unde s-a prins limita lor de sud. În schimb chiliile incendiate în 1484 se întind mai departe (fig. 11).

În vecinătatea vestică a turnului de intrare s-a descoperit şi a fost dezvelit în întregime un turn de formă pătrată, cu laturile de 5 m şi grosimea zidurilor de 1 m, aparţinând secolului al XV-lea. Acest turn a fost refăcut în secolul al XVIII-lea şi nu multă vreme după aceea a fost demontat.

TRIFU MARTINOVICI

3. Latura de sud (secţiunea XII A)

Secţiunea XII A a fost croită pe latura de sud a bisericii, la 12 m vest de secţiunea III A (1955), în aşa fel ca partea ei de nord să se sprijine jumătate pe pridvor şi jumătate pe pronaos. Capătul de sud al secţiunii XII A ajunge până la zidul de nord al actualei trapeze (fig. 11).

În secţiunea XII A s-au urmărit următoarele probleme: a) verificarea datelor stratigrafice cîştigate în campania din 1955 pe latura de sud a incintei; b) cercetarea pridvorului şi pronaosului şi stabilirea raportului dintre aceste părţi ale bisericii Putna; c) culegerea de noi date în legătură cu dependenţele de pe latura de sud a mănăstirii Putna.

Observaţiile stratigrafice obţinute în campania din anul 1955 sînt întărite şi completate de acelea obţinute în S. XII A. Spre deosebire de S. III A (1955), în noua secţiune a fost găsită o cărare din secolul al XVII-lea (potecă pavată), din dale mari de piatră. Cărarea aceasta se suprapune aceleia din secolul al XV-lea, găsită în şanţul III A şi şanţul XII A. Cărarea din dale din secolul al XVII-lea a fost amenajată peste un strat de pămînt, care conţine fragmente de pictură murală. Aceasta dovedeşte că pavarea în exterior este făcută după refacerea masivă din secolul al XVII-lea, cînd renovatorii bisericii, după ce au răzuit tencuiala veche, au folosit-o ca pămînt de nivelare în exterior¹.

În profilele pereţilor S. XII A (fig. 13) se observă o înălţare care începe de la dunga de defrişare, sau mai precis de la nivelul constructorilor şi se întinde până la nivelul care marchează momentul de folosire al monumentului.

Asemănarea dintre profilele S. XII A şi S. III A merge aproape pînă la identitate. Depunerile mari de straturi de nivelare, aşternute peste dunga de defrişare, ne arată că pe această latură s-au succedat în secolul al XV-lea construcţii şi reconstrucţii de mari proporţii, extinse pe toată suprafaţa cuprinsă între zidurile actualei incinte. Modificările sau adaptările din secolele XVI—XVII şi cele următoare sînt documentate prin straturi subţiri, care se telescopează, de la un capăt la altul al secţiunii XII A.

Pe lângă marile refaceri la care ne-am referit mai sus, constatăm că mănăstirea a cunoscut şi epoci de refacere de mai mică amploare.

Un alt obiectiv important al secţiunii XII A a constatat în urmărirea problemelor legate de epoca construirii pridvorului şi pronaosului bisericii. Se ştie că unii cercetători, folosind observaţii de ordin arhitectonic, au atribuit acest pridvor secolului al XVII-lea². Observaţii de ordin arheologic înregistrate pînă în prezent ne îndreptătesc însă să formulăm ipoteza că pridvorul ar putea să fie mai vechi. Cercetările viitoare se vor strădui să rezolve deplin această problemă.

GH. DIACONU

¹ Şantierul arheologic Suceava — Cetatea Neamţului, loc. cit. p. 268.

² G. Balş, op. cit., p. 143 şi urm.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В СУЧАВЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Летом 1956 г. в Сучаве были произведены раскопки в следующих пунктах: I) на плато перед Стольной крепостью; II) в городе; III) в западной крепости. Были также сделаны укрепления в Стольной крепости.

На плато перед Стольной крепостью, в секторе А, был полностью расчищен погреб господарского дома, отмеченный в прошлом году в разрезе III б. Он прямоугольной формы, длиной в 25 м и шириной в 9 м. Вход расположен на северной стороне (рис. 1). Стены погреба обложены дубовыми бревнами толщиной в 15 см. На дне погреба, на глубине в 2,60 м от нынешнего уровня, лежит слой, составленный из обгоревшего сырца, кусков спаянного раствором гравия, обожженного кирпича и камня из стен дома.

Находка семи серебряных монет (рис. 2), выпущенных Стефаном Великим в последние два десятилетия XV в. и в первые годы XVI в., подтверждает существование господарского дома в этот отрезок времени.

На раскопанной площади было обнаружено десять оборонительных редутов, входящих в систему боевых траншей и редутов, выкопанных казаками в 1653 г. В редуте были найдены два клада.

Раскопки в секторе печей для обжигания извести привели к установлению четырех последовательных фаз их постройки и функционирования. Первая фаза — первое десятилетие XV в., следующие две — во время Стефана Великого и последняя — XVI—XVII вв.

В секторе В продолжалось обследование обнаруженного в 1955 г. дома. Полное исследование южной части остатков жилища показывает, что здесь находится жилищный погреб, обшитый грубыми дубовыми досками, со входом на западной стороне. В погребе обнаружены провалившиеся стены жилища, построенные из сырца, поставленного на деревянные перемычки, а также и изразцовая печь с разнообразной орнаментацией (рис. 6).

В западной Сучавской крепости произведенные внутри стены раскопки открыли существование составленного из строительного мусора уровня, поверх которого имеется слой нивелировки. Последний перекрыт связывающим раствором, причем имеется много ям, в которых его разводили.

Перед печами для обжига извести были обнаружены временные очаги, керамика и монета Петру Мушата.

На западной стороне крепости были продолжены исследования каменоломен, где были открыты очаги и керамический материал, характеризующие работу каменщиков в этих местах.

В городском секторе « государственная дорога » открыт фундамент церкви XV в. (рис. 9), по-видимому католической. Тут же открыто кладбище XV до XVII вв. Больше всего этой площадью пользовались для погребения в XVI в.

Так же важно открытие землянок VIII—X вв., принадлежащих культуре Ромен-Боршево.

Раскопки в монастыре Пунта имели своим назначением следующие объекты: церковь, кельи на южной и восточной стороне монастыря и крепостную стену. У церкви была произведена попытка определить отношение между притвором и передней частью. Произведенная в XVII в. перестройка церкви не позволила установить связь между фундаментом XV в. и окружающими церковь уровнями (рис. 13).

В раскопках на северной стороне были вскрыты фундаменты двух постепенно воздвигнутых построек XV в. Можно было установить, что постройка на восточной стороне монастыря была перестроена в XVI—XVII вв. (рис. 11).

Раскопками крепостной стены установлено, что нынешняя восточная, поставленная в XVIII в. стена покоится на фундаменте XV в. На той же стороне были обнаружены две прямоугольные башни (рис. 11).

На северной стороне монастыря, перед нынешними кельями, была обнаружена крепостная стена XV в., поставленная в два приема (рис. 12).

На южной стороне нынешняя крепостная стена была поставлена в XVIII в. на фундаменте XV в.

Интересно отметить находку в монастыре Пунта писанной керамики, среди которой отмечен фрагмент ручки с датой 1492 г.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — Общий план раскопок на плато перед Сучавской Стольной крепостью.
 Рис. 2. — Серебряная, с латинской надписью, монета Стефана Великого.
 Рис. 3. — Серебряная, со славянской надписью, монета Мирчи Старого.
 Рис. 4. — Серебряная, без надписи, монета Стефана Великого.
 Рис. 5. — План погребца в секторе В на плато перед Стольной крепостью.
 Рис. 6. — Печные изразцы второй половины XV в.
 Рис. 7. — Общий план раскопок в западной Сучавской крепости, 1952—1956 гг.
 Рис. 8. — Глиняная кружка XIV в.
 Рис. 9. — Общий план раскопок в городском секторе «государственная дорога» на 1956 г.
 Рис. 10. — Северный профиль разреза II в секторе «государственная дорога».
 Рис. 11. — Общий план раскопок в монастыре Путна на 1955—1956 гг.
 Рис. 12. — Западный профиль разреза IX А.
 Рис. 13. — Западный профиль разреза XII А (часть).
 Рис. 14. — Восточный профиль разреза XVIII А.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE SUCEAVA

RÉSUMÉ

Des fouilles ont été exécutées pendant l'été 1956 aux points suivants: I. sur le plateau existant devant la résidence princière; II. à l'intérieur de la ville; III. dans la forteresse occidentale. En outre, la résidence princière a été consolidée.

Sur le plateau qui fait face à la résidence princière, notamment dans le secteur A, la cave de la demeure voïvodale interceptée l'année dernière dans la section III^b, a été entièrement dégagée. Elle a une forme quadrangulaire; sa longueur est de 25 m, sur 9 m de large. L'entrée est située au Nord (fig. 1). Les parois de la cave étaient recouvertes de poutres en chêne d'une épaisseur de 15 cm et, par terre, il y avait, à une profondeur de 2 m 60 par rapport au sol actuel, une grosse couche formée de bousillage calciné, de blocs de mortier renfermant des graviers, des briques et des pierres provenant des murs de la construction.

La découverte de sept monnaies d'argent (fig. 2) d'Etienne le Grand remontant aux deux dernières décennies du XVe siècle et aux premières années du XVIe fixent l'existence de la demeure voïvodale à la même époque.

Dans la partie fouillée, on a trouvé dix tranchées de guerre faisant partie du système de fossés et de fosses creusés par les Cosaques, en 1653. Dans la fosse γ, on a découvert deux trésors.

Les fouilles du secteur des fours à chaux ont permis de déterminer quatre phases de construction, ainsi que la manière dont elles se sont succédées. La première phase est de la première décennie du XVe siècle; les deux suivantes sont du temps d'Etienne le Grand et la dernière, des XVIe-XVIIe siècles.

Dans le secteur B, on a continué les investigations dans la demeure dégagée en 1955. L'étude complète de la partie Sud des restes de cette habitation a prouvé qu'il s'agissait de la cave d'une maison revêtue de troncs de chêne, dont l'entrée se trouvait du côté Ouest. A l'intérieur de la cave ont été trouvés les murs de la maison écroulée. Ils étaient faits de torchis et de troncs d'arbre. Il y avait aussi un poêle en terre cuite dont les carreaux étaient de formes variées et portaient des décors de toute sorte (fig. 6).

Les recherches entreprises au sujet de l'enceinte de la forteresse occidentale de Suceava ont précisé l'existence d'un niveau formé de restes provenant du temps de la construction et recouverts d'une couche de terre de nivellement. A son tour, cette dernière est recouverte d'une plaque de mortier, dans laquelle on a pu identifier des fosses à gâcher le mortier.

On a également retrouvé, devant les fours à chaux, des foyers de campagne, ainsi qu'une pièce de monnaie frappée par le prince Pierre Muşat.

Sur le flanc occidental de la forteresse on a poursuivi les fouilles dans la carrière de pierre. On y a découvert des fours et de la céramique qui dénote l'activité des maçons dans cette région.

Dans la ville, notamment dans le secteur de la route nationale, on a dégagé les fondations d'une église, probablement catholique, du XVe siècle (fig. 9). On y a encore découvert un cimetière renfermant des tombes datant du XVe jusqu'au XVIIe siècles. La période d'utilisation la plus intense de ce terrain en tant que cimetière s'avère avoir été le XVIe siècle.

Une autre découverte importante est celle de plusieurs habitations, à demi souterraines, des VIIIe—Xe siècles, appartenant à la civilisation de Romen-Borşevo.

Au monastère de Putna, les fouilles ont poursuivi les objectifs suivants : l'église, les cellules placées sur les flancs Sud et Est du monastère et le mur d'enceinte. Pour ce qui est de l'église, on a essayé d'établir le rapport existant entre le parvis et le pronaos. A cause des réparations qu'elle a subies au XVIIe siècle, on n'a pas pu préciser le rapport entre les fondations du XVe siècle et le niveau correspondant qui entoure l'église (fig. 13).

Les fouilles effectuées sur le flanc Nord ont dégagé les fondations de deux constructions du XVe siècle, élevées successivement. On a pu préciser que celle située dans la partie Sud-Est du monastère a subi des réfections aux XVIe et XVIIe siècles (fig. 11).

L'examen du mur d'enceinte a révélé que, sur le flanc Est, le mur actuel, élevé au XVIIIe siècle, respecte les fondations du XVe. Du même côté, deux tours rectangulaires ont été identifiées (fig. 11).

Devant les cellules actuelles, du flanc Nord du monastère, on a dégagé le mur d'enceinte du XVe siècle dont l'exécution accuse deux phases (fig. 12).

Sur le flanc Sud, l'actuel mur d'enceinte s'avère avoir été construit au XVIIIe siècle, à même les fondations du XVe.

Une autre découverte intéressante, faite au monastère de Putna, est celle de différents fragments de céramique à inscriptions, parmi lesquels il convient de mentionner une anse brisée portant la date de 1492.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Plan général des fouilles exécutées sur le plateau de la résidence princière de Suceava.
- Fig. 2. — Monnaie d'Etienne le Grand en argent, à légende latine.
- Fig. 3. — Monnaie d'argent de Mircea le Grand, à légende slavone.
- Fig. 4. — Monnaie d'argent anépigraphie, d'Etienne le Grand.
- Fig. 5. — Plan de la cave du secteur B, du plateau situé devant la résidence princière.
- Fig. 6. — Carreaux de poêle en terre cuite, de la seconde moitié du XVe siècle.
- Fig. 7. — Plan général des fouilles de la forteresse occidentale de Suceava (1952—1956).
- Fig. 8. — Cruche en terre cuite, du XIVe siècle.
- Fig. 9. — Plan général des fouilles pratiquées à l'intérieur de la ville, dans le secteur de la route nationale (1956).
- Fig. 10. — Profil Nord de la IIe tranchée du secteur de la route nationale.
- Fig. 11. — Plan général des fouilles effectuées au monastère de Putna (1955—1956).
- Fig. 12. — Profil Ouest de la section IX A.
- Fig. 13. — Profil Ouest de la section XII A. (Fragment).
- Fig. 14. — Profil Est de la section XVIII A.